

Tisdagen den 18 mars

Kl. 16.00

§ 1 Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

§ 2 Herr talmannen meddelade att herr *Lange* den 17 mars återtagit sin plats i riksdagen, varigenom herr *Silfverstrands* uppdrag som ersättare för honom upphört.

§ 3 Om bekämpning av oljeskador, m. m.

Herr kommunministern GUSTAFSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Torwalds* (c) den 5 mars anmälda fråga, nr 104, dels fru *Fredgardhs* (c) den 6 mars anmälda fråga, nr 109, och anförde:

Herr talman! Herr *Torwald* har – med anledning av ett nyligen inträffat oljeutsläpp i Öresund – frågat mig vilka hjälpmedel som har utnyttjats för att hindra oljan att flyta i land på stränderna och hur dessa hjälpmedel har fungerat.

Fru *Fredgardh* har frågat mig hur i det fall som herr *Torwald* har nämnt skyddet av stränderna har fungerat och hur staten tänker ersätta berörda kommuner för de kostnader som åsamkats dem.

Under den senaste tiden har tre olika oljeutsläpp upptäckts i Öresund.

Det första utsläppet upptäcktes av ett kustbevakningsfartyg den 19 februari och utgjordes av olja i klumpar inom ett område av ca 10 nautiska mils längd från Oskarsgrundet (söder om Saltholm) söderut till i höjd med Falsterbo fyr. Det andra oljeutsläppet, som bestod av småfält innehållande mindre oljeklumpar, upptäckte kustbevakningen den 28 februari i vattenområdet utanför kuststräckan Limhamn–Klagshamn. Det tredje och sista utsläppet rapporterades den 2 mars och befann sig då ca en nautisk mil utanför stranden söder om Limhamn.

Från kustbevakningen satte man in tre oljeskyddsfartyg och fyra kustbevakningsfartyg i bekämpningsarbetet. Dessutom användes flyg och helikopter för att spana av vattenområdena och för att dirigera fartygen till de olika oljefläckarna.

Huvuddelen av oljan till sjöss togs upp på mekanisk väg med hjälp av gripskopor, transportband och vakuumsugare, monterade på oljeskyddsfartygen. Oljelänsor utnyttjades för att leda in oljan mot upptagningsanordningarna och för att skydda vissa strandavsnitt. Mindre mängder dispergeringsmedel användes i slutskedet för att bekämpa spridda fält av tunnare olja som inte kunde bekämpas på annat sätt.

På grund av det första oljebältets stora spridning samt rådande vind och ström kunde stränderna inte helt skyddas från oljepåslag. Olja har

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om bekämpning av
oljeskador, m. m.*

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om bekämpning av
oljeskador, m. m.*

dock endast i mindre omfattning och på begränsade områden nått land, där den snabbt kunnat tas om hand av brandförsvaret.

Till sjöss har kustbevakningen tagit upp sammanlagt ca 24 ton olja på mekanisk väg. Härtill kommer ca 7 ton som tagits upp inom vattenområdet söder om Klagshamn där djupet varierar mellan någon decimeter och en meter och där det finns en mängd småholmar. Upptagningen skedde här helt manuellt från gummibåtar, varvid oljan samlades i tomfat som sedan transporterades med helikopter till fastlandet.

Vad slutligen angår frågan om ersättning till de berörda kommunerna gäller sedan den 1 juli 1974 att kommun har rätt till ersättning av statsmedel för kostnader för räddningstjänst med anledning av oljeutflöde till havs eller i kustvattnen och för sanering av oljeskada som har uppstått på grund av sådant utflöde, allt till den del kostnaderna överstiger 3 000 kr.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Låt mig först få tacka kommunministern för det utförliga svaret på min fråga.

Innan jag går in på vad han anför i sitt svar vill jag bara till protokollet få antecknat hur tullverkets målsättning i fråga om utsjölänsor förändrats under årens gång.

I början av 1972 beräknade tullverket att man skulle ha tillgång till 16 000 meter utsjölänsor den 30 juni 1974. Men den tredje september 1973 hade målsättningen krympts ned till 1 900 meter, vilket innebär ca 14 000 meter mindre än halvtannat år tidigare. Går vi sedan till den 12 november 1974 beräknar man att ha tillgång till 2 500 meter högsjölänsor den 30 juni i år. I sanning en modest målsättning när man tänker på hur lång Sveriges kust är.

Däremot kan man inte spåra samma återhållsamhet när det gäller att skaffa specialfartyg av alla de slag. Man har bl. a. beställt tre katamaranburna oljeupptagare, innan man förvissat sig om att den första fungerar tillfredsställande. Låt mig därför redan nu ställa frågan: Har den i Malmö stationerade katamaranburna oljeupptagaren använts vid bekämpningen av de här aktuella oljeutsläppen? Om så varit fallet, hur har den fungerat och hur mycket olja har uppsamlats av just den?

Det är ju positivt att man enligt kommunministerns svar har lyckats samla in ca 30 ton olja till havs. Jag finner att det är ett hyggligt resultat, men sannolikt är det en ringa del, eller finns det täckning för att dessa 30 ton som samlats in skulle vara huvuddelen av utsläppen såsom det sades i svaret?

Till sist skulle jag med hänvisning till vad jag har sagt beträffande länsorna vilja ha svar på ett par frågor som inte har berörts i svaret:

Hur många löpmeter högsjölänsor fanns i förråd i Öresundsregionen vid olyckstillfället? Hur många löpmeter därav kom till användning vid bekämpningen?

Fru FREDGARDH (c):

Herr talman! Jag vill först tacka kommunministern för det svar som han har gett.

Min avsikt med de ställda frågorna var att rikta uppmärksamheten på de återkommande problem som kustkommunerna ställs inför genom de ökande oljetransporterna genom Öresund och Östersjön.

Huvudansvaret vid oljebekämpningen ligger numera hos länsstyrelserna, men när det gäller att i praktiken hålla stränderna fria från olja blir det kommunerna som får ta sin del av arbetet. Sedan bekämpningsenheterna slutfört sitt arbete och man anser läget vara under kontroll är också deras arbete i huvudsak avslutat. Men för kommunerna gäller det att hålla en fortsatt beredskap, inte minst om det finns badstränder inom kommunerna.

Jawachtaolyckan, som inträffade vid nyårstiden 1973-1974, fick följdverkningar som sträckte sig långt fram under 1974. Inom min egen kommun t. ex. var patruller i verksamhet under alla sommarmånaderna för att renplocka stränderna från oljeklumpar som fördes i land på sommaren. På vintern sjunker den klumpade oljan ibland till botten och blir kvar där. Först fram mot vårsidan när det blir varmare flyter den upp till ytan och driver in mot stränderna. I kommunerna i sydvästra hörnet av Skåne, som hör till Sveriges mest tätbefolkade delar, finns det kilometerlånga stränder som erbjuder uppskattade rekreativsmöjligheter för tusentals människor. Det är därför viktigt dels att strandskyddet fungerar effektivt, dels att kommunerna ersätts för de merkostnader som uppstår. Jag ifrågasätter om 3 000 kr. inte är ett alltför högt tak. Det borde rimligen kunna sänkas något.

Jag skulle också vilja säga ett par ord om identifieringen av skadegöraren. Inte i något av de tre fall som det gäller har skadegöraren kunnat identifieras. Det leder mig till att tvivla på att den partikelmärkning som man har beslutat om kommer att få avsedd effekt. Det är också så att partikelmärkningen bara sker i Sverige. Nu är det en försöksverksamhet, och vi bör givetvis avvakta vilket utslag den kan ge, men mycket talar redan nu för att en partikelmärkning inte är tillräcklig. Det är viktigt att förövaren kan upptäckas också med hänsyn till att de skador som uppstår på fiskeredskap i området icke kan ersättas, om man inte direkt kan påvisa att skadan vållats av ett visst fartyg. Känner man inte skadegöraren kan man inte heller ställa någon till svars.

I Finland har man från den 1 januari i år infört en särskild fond från vilken fiskare kan få ersättning för skador av detta slag. Det är nödvändigt att liknande åtgärder kommer till stånd i Sverige, och jag skulle vilja fråga kommunministern hur han ställer sig till ett förverkligande av en sådan fond. Lämpligen skulle man kunna tänka sig att en sådan fond kunde finansieras genom avgifter från den olja som transporteras till sjöss.

Nr 39

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om bekämpning av
oljeskador, m. m.*

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om bekämpning av
oljeskador, m. m.*

Herr kommunministern GUSTAFSSON:

Herr talman! Herr Torwald har frågat mig vilka hjälpmedel som har utnyttjats för att hindra oljan från att flyta i land på stränderna, och jag har svarat att man använt tre oljeskyddsfartyg, fyra kustbevakningsfartyg och dessutom flyg och helikoptrar. Hade jag vetat att herr Torwald också önskade specifikation på fartygen och antalet länsor skulle jag naturligtvis tagit reda på det. Jag har emellertid inte uppfattat frågeställningen på det sättet och kan därför inte vid detta tillfälle ge herr Torwald det begärda svaret.

Beträffande frågan som fru Fredgardh tar upp om följderna av oljeutsläpp så är det klart att vi kan konstatera att utsläpp av olja från båtar medför problem. Det gör ju alla skador av denna karaktär, även sådana som förorsakas av bränder. Vår uppgift är att försöka förhindra de skador som kan uppstå och eliminera dem så långt det över huvud taget är möjligt.

De frågor som har anknytning till transporterna och märkningen av oljan och den senare fråga som fru Fredgardh tog upp, nämligen om en eventuell fond baserad på transporten av oljan, är däremot frågor som inte faller under mitt ämbetsområde utan handläggs företrädesvis i kommunikationsdepartementet. Därför kan jag inte ge något svar på den delen av frågan.

Beträffande frågan om 3 000 kr. är ett för högt eller ett för lågt belopp kan vi väl säga att det förefaller vara ganska rimligt att våra nya stora kommuner, med den omfattning och omslutning de har på sin verksamhet, kan bära en kostnad av denna storlek. Den har huvudsakligen avvägs i förhållande till hanteringskostnaderna – att bedöma, kartlägga och betala ersättning för skador av denna karaktär. Om jag minns rätt hade Kommunförbundet ingenting att erinra mot beloppets storlek.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Det är ju beklagligt om jag inte har varit konkret nog i min fråga. Jag har alltså frågat: Vilka hjälpmedel har utnyttjats? Eftersom det fanns en katamaranburen oljeupptagare stationerad i Malmö, trodde jag självfallet att jag automatiskt också skulle få ett besked om huruvida den hade använts eller inte, särskilt som det rått en del tvivel om huruvida den skulle fungera eller inte. Detta var väl ett av de tillfällen då det hade varit av stort intresse att få belagt dess kapacitet och funktion. Nu förstär jag att det inte går att få ett besked om detta. Det är att beklaga, men jag hoppas att kommunministern och även jag själv så småningom skall kunna få reda på om oljeupptagaren i fråga har varit i verksamhet eller inte.

Frågan om länsorna är också mycket intressant. När man konstaterar att totala längden länsor i hela Sverige sannolikt inte har överstigit 2 000 löpmeter, så är det uppenbart att det är av visst intresse att veta hur stor del som funnits att tillgå i Öresundsregionen. Det måste ju vara avgörande för vilka möjligheter man har haft att med länsornas hjälp

skydda vissa strandavsnitt, som det heter. Det är ju bra om de möjligheterna funnits, och jag hoppas att så varit fallet, men jag förmodar att de varit tämligen begränsade, eftersom antalet tillgängliga löpmeter länsor torde ha varit synnerligen litet.

Fru FREDGARDH (c):

Herr talman! Jag uppskattar kommunministerns positiva inställning till frågan om ersättningar till kommunerna. Men även om 3 000 kr. kanske inte är så mycket pengar när man är i statsrådets belägenhet, kan det betyda en hel del för en kommun som återkommande ställs inför nödvändigheten att hålla beredskap mot oljeskador och att hålla sina stränder rena. Detta är tydligen saker som kommer tillbaka jämt och ständigt, och då är det väl så, att många bäckar små gör en stor å. Dessutom är inte alla kommuner lika stora. Vi har fortfarande också mindre kommuner vid kusten.

Herr kommunministern GUSTAFSSON:

Herr talman! Herr Torwald säger att det har rått tveksamhet beträffande katamaranernas användning när det gäller oljebekämpning. Den tveksamheten har företrädesvis framkommit från herr Torwald själv. I den mån vi i övrigt haft tillfälle att studera katamaranerna, har vi kunnat konstatera att de har fungerat tillfredsställande. Om jag är rätt underrettad har herr Torwald vid flera tillfällen inbjudits till kustbevakningens demonstrationer och har alltså haft möjligheten att få se hur de här katamaranerna fungerar.

Beträffande länsorna i Malmö har det där funnits tillräckligt av sådana för att på ett gott sätt avvärja skadan från den olja som kom ut. En anledning till att länsor inte kunde användas var att en del olja kom ut bland ålryssjor i Skåne. Det är klart att det då inte är så lätt att använda länsor. Men i övrigt har de här tre skadorna såvitt jag förstår avvärijts på ett föredömligt sätt.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Kommunministern säger att jag skulle vara relativt ensam om uppfattningen att det hela inte fungerar särskilt tillfredsställande. Jag tror inte att jag är det.

Vidare måste jag säga att kommunministern är felunderrättad om han har uppfattningen att jag har beretts tillfälle att delta i något av de försök som gjorts med den katamaranburna oljeupptagaren. Jag har tyvärr inte fått någon inbjudan. Jag hade hoppats på det, eftersom jag särskilt har begärt att få se oljeupptagaren i praktiska prov med olja. Jag har inte vid något tillfälle fått någon sådan inbjudan.

Anledningen till att jag tog upp frågan om oljelänsorna är att det är illavarslande att tullverket i Sverige tycks ha accepterat att man den 30 juni i år bara skall ha tillgång till 2 500 meter länsor; man har tänkt sig att man vid full organisation bara skall ha 5 000 löpmeter länsor. I Norge har man tänkt sig att ha 28 000 löpmeter länsor.

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om bevarande av
förutvarande
Kronobageriet på
Östermalm i
Stockholm*

Herr kommunministern GUSTAFSSON:

Herr talman! Jag beklagar om jag är felaktigt underrättad när det gäller möjligheterna för herr Torwald att studera den utrustning vi har för bekämpning av oljeskador. Jag skall gärna medverka till att en inbjudan framställs. Jag tror att det skulle vara bra för de fortsatta diskussionerna om vi hade tittat på samma material.

Beträffande länsorna är det på det sättet att vi har täckt 50 % av det beräknade behovet av högsjölänsor och 90 % av behovet av kustlänsor. Såsom herr Torwald väl känner till – eftersom vi har tittat på det gemensamt en gång – pågår det en ständig utveckling när det gäller högsjölänsorna. Jag tror att det är bra att man inte på en gång täcker behovet utan har möjlighet att komplettera med hänsyn till utvecklingen.

Sedan tror jag inte att vi, när det gäller oljebekämpning, har någon anledning att göra en jämförelse med Norge. Där får man väl, förmodar jag, oljan på annat sätt än via fartyg.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om bevarande av förutvarande Kronobageriet på Östermalm i Stockholm

Herr utbildningsministern ZACHRISSON erhöll ordet för att besvara fru af Ugglas (m) den 12 februari anmälda fråga, nr 78, och anförde:

Herr talman! Fru af Ugglas har frågat mig om jag är beredd att ge Kronobageriet en alternativ användning som bevarar den unika byggnaden.

I proposition 1975:33 om anslag för budgetåret 1975/76 till byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde har jag fört upp en kostnadsram för ombyggnad av Kronobageriet. Enligt min mening tillgodoser förslaget till ombyggnad väl de krav som kan ställas på en upprustning av ett så gammalt och byggnadshistoriskt värdefullt hus som detta. Förslaget ger möjlighet till att i framtiden använda byggnaden på ett ändamålsenligt sätt.

Utöver vad jag sagt i propositionen vill jag nämna följande. Enligt de ursprungliga planerna skulle Musikhistoriska museet, Nationalfonoteket, Svenskt visarkiv och Svenskt musikhistoriskt arkiv få nya lokaler i Kronobageriet. Kungl. Maj:t beslöt den 6 december 1974 att Svenskt visarkiv inte skall flytta in i Kronobageriet. Detta har bl. a. inneburit att programmet för ombyggnaden ändrats så att i föreliggande förslag värdefulla delar av byggnadens trästomme bevaras.

Fru AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret, som naturligtvis inte gör mig särskilt glad. Staten framhärdar i sin uppfattning att Kronobageriet skall byggas om enligt uppgjorda planer med en viss,

men i sammanhanget ändå smärre, modifikation. Vissa gamla takstolar och bjälklag från 1600-talet skall nu få vara kvar, men enligt vad som sagts mig kommer de inte att synas, eftersom de måste kläs in på grund av brandfaran.

En fråga till utbildningsministern: Är problemet med den permanenta luftbefuktningen löst? Är det säkert att den gamla byggnaden, som hållit förunderligt väl under fyra sekler, nu inte riskerar sprickbildning i väg-garna? De sakkunniga jag har varit i kontakt med säger att frågan ingalunda är löst. Tvärtom är erfarenheterna mycket dåliga från moderna byggnader som har luftbefuktning. Det finns i själva verket svåra fukt-skador bakom fasaderna på de nya moderna bankpalatsen i city.

Men frågan om Kronobageriets bevarande handlar inte bara om riskerna för frostsprängningar i de medeltida tegelmurarna.

Kronobageriet är ett unikt minnesmärke. Det finns ingen liknande industribyggnad i hela Europa som varit i kontinuerlig drift ända sedan Johan III:s tid och fram till 1950-talet.

Kronobageriet är det första stenhuset på Ladugårdslandet. Det har tro-ligen varit normgivande för gatusträckningen på Östermalm. År 1645 är byggnaden omtalad som bageri, och från 1698 finns ett brev, i vilket det sägs att Kronobageriet varit bageri i 100 år. Byggnaden har härbärgerat den kungliga vapenarsenalen och varit utrustningsplats för båtar. Kanske utrustades Wasa här.

Det är inte bara Kronobageriets exteriör utan också dess interiör som är värd att bevaras. Det är ingen som förnekar att Musikhistoriska museet behöver nya lokaler, men de bör inte vara i Kronobageriet. Utbildnings-ministern måste känna till att skönhetsrådet enhälligt avstyrkt den pla-nerade ombyggnaden, att stadsmuseet förklarat att många av de värden som tillsammans konstituerar Kronobageriets ställning som byggnads-minnesmärke kommer att spolieras och att stadsmuseet beklagar att en så specifik funktion beslutats för byggnaden.

Känner utbildningsministern inte själv något för denna byggnad? Har utbildningsministern besökt Kronobageriet?

Vad saken gäller är att bevara den historiska byggnadens egenart!

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Jo, jag känner ganska mycket för Kronobageriet. Det är en gammal fin byggnad, men den har genom tiderna använts för myck-et skiftande ändamål. Den har, som fru af Ugglas sade, varit båtplats, vapenlager och bageri. Det är väl ganska rimligt att byggnaden, om den bevaras till kommande generationer, från tid till annan får en användning som är lämplig med tanke på våra krav att byggnaden också skall kunna som byggnadsminnesmärke leva vidare samtidigt som den fungerar i tiden. Jag vill erinra om att projekteringen av ombyggnaden av Kro-nobageriet skett i samråd med expertisen på riksantikvarieämbetet.

Vad till sist frågan om luftfuktigheten i lokalen beträffar är det en mycket speciell fråga. Det finns i sådana sammanhang, som i de flesta

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om bevarande av
företvarande
Kronobageriet på
Östermalm i
Stockholm*

när det gäller att ta ställning till vetenskapliga data, litet olika skolor. Men de som vi för närvarande har anledning att mest förlita oss på säger att man nu arbetar på att skapa möjligheter att variera luftfuktigheten med hänsyn till årstiderna så att ett för byggnaden gynnsamt ångtryck uppstår.

Det är också alldeles klart att de delar av byggnaden som är antikvariskt intressanta kommer att bevaras och vara synliga. Tyvärr är en del av dem insektsangripna och måste bytas ut. Men i stort sett kommer denna byggnad att på ett alldeles utomordentligt sätt kunna tillgodose intresset för ett antikvariskt bevarande samtidigt som den blir tillgänglig för nya aktiviteter.

Fru AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag måste nog utgå från att utbildningsministern inte har besökt Kronobageriet, eftersom utbildningsministern har denna uppfattning om ombyggnaden. De flesta sakkunniga och de många kritiker som har talat om Kronobageriets ombyggnad pekar ju på att man förvandlar interiören till oigenkännlighet. Jag tycker egentligen att det är ganska sorgligt att det är en socialdemokratisk regering som visar en så liten respekt och vördnad för ett av de både ur svensk och europeisk synvinkel finaste monumenten till arbetets ära som vi har. Det finns inga andra industribyggnader kvar av den här sorten.

Jag vill gärna framföra ett litet förslag: Kunde inte industriminister Rune Johansson med sin sakkunskap, även i branschen, anlägga någon liten synpunkt för ett bevarande av detta unika och mycket fina hus? Jag riktar denna vädjan till statsråden och till kammarens ledamöter.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Vi har den meningen, fru af Ugglas, att arbetet äras bäst genom att nya aktiviteter ständigt får komma till uttryck i en byggnad som kan redovisa olika insatser under olika epoker. Att låta en byggnad bara stå där med sina murar mitt i staden utan att få rimlig användning tycker jag inte är att ta hänsyn till att byggnader skall leva också om de har ett antikvariskt värde.

Fru AF UGGLAS (m)

Herr talman! Någon form av användning tycker jag självfallet också Kronobageriet skall ha, men jag skulle vilja se det som ett museum i sig, ett museum där man verkligen tar vara på Kronobageriets egna, unika kvaliteter.

Tomma byggnader – även tomma bostäder – finns det f. ö. gott om på andra platser runt om i Storstockholm.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om transportfrågor i samband med Stålverk 80

Nr 39

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om transportfrågor
i samband med
Stålverk 80*

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Rosqvists (s) den 20 februari anmälda interpellation, nr 35, och anförde:

Herr talman! Herr Rosqvist har frågat mig om riktlinjerna för uppföljningen av beslutet om Stålverk 80 beträffande utformningen av sjötransporter och terminalanläggningar och vilket resultat undersökningarna om transportfrågorna hittills har gett.

Jag har från Norrbottens järnverk, NJA, inhämtat följande uppgifter om sjötransportsystem i samband med Stålverk 80.

Det sjötransportsystem som skall betjäna NJA och Stålverk 80 skall kunna hantera en volym av 6,5 miljoner ton inkommande gods och 5,4 miljoner ton utgående gods per år.

Sedan beslutet om Stålverk 80 togs har NJA studerat frågan om dessa transporter ingående. Transportförutsättningarna har klarlagts. Synpunkter har inhämtats hos svenska rederier om hur transportererna, enligt deras uppfattning, skall ordnas. Systemtrafik måste troligen komma i fråga för att lösa transportuppgiften.

Ett av alternativen som studeras innebär att en terminalhamn används för omlastning, sortering och lagring av produkterna från NJA samtidigt som hamnen kan tjänstgöra som transithamn för det kol som väntas komma från USA eller Australien.

NJA har diskuterat terminalfrågan med företrädare för ett flertal hamnar. På grund av isförhållanden, kraven på tonnagestorlek m. m. har man funnit att det är olämpligt att använda en terminalhamn i Östersjön. Den naturliga lokaliseringen har bedömts vara den svenska västkusten eller någon hamnanläggning på den europeiska kontinenten. De fortsatta utredningarna kommer att visa dels om befintliga rederier skall anlitas eller annan lösning eftersträvas, dels om transportfrågan skall lösas med hjälp av omlastningshamn och dels var en sådan i så fall skall ligga.

Sjötransportsystemet för Stålverk 80 och NJA har diskuterats med berörda myndigheter i samband med bl. a. behandlingen av tillståndsrörelsen för Stålverk 80.

De hittillsvarande undersökningarna har visat att speciella, för ändamålet avsedda fartyg bör användas. Sjöfartsverket har preciserat vilka krav som bör ställas på dessa fartyg. Bl. a. förutsätter verket att fartygen konstrueras och byggs med mycket hög isvärdighet, s. k. isklass I A Super. Det står klart att man inte kan klara transportererna för projekt av denna storleksordning genom att förlita sig på s. k. ströbåtar.

NJA:s utredningar om sjötransportsystemet kommer att resultera i en plan som förväntas vara klar under slutet av innevarande år.

Huvudsyftet med NJA:s utredning är givetvis att säkra transportererna till och från NJA och Stålverk 80. Svenska varv bör självfallet kunna komma i fråga när det gäller byggnation av de aktuella specialfartygen.

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om transportfrågor
i samband med
Stålverk 80*

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag vill tacka industriministern för svaret. Det var hämtat helt från NJA och delgav oss de synpunkter som man inom företaget har på hur den här frågan skall lösas. Det är väl naturligt att man där har börjat studera frågan, som i sig själv är synnerligen viktig för företaget. Man kan väl säga att transportapparaten för Stålverk 80 är lika väsentlig som masugnen. Kanske är frågan om transportererna ännu viktigare där än på andra håll, eftersom de skall ske under speciella isförhållanden och man måste bygga upp dem med tanke på vintersjöfart.

I de kalkyler som fanns tidigare för detta beslut nämndes om fartyg med en storlek upp till 50 000 dödsviktston. Det stod faktiskt också att eftersom plåttjocklek och stabilitet i sådana fartyg redan är så betydande skulle investeringsmerkostnaderna för isförstärkning bli obetydliga. Jag vill säga, med den kunskap jag har om sjöfart, att den motiveringen var häpnadsväckande. För fartyg som skall lasta stål behöver man inte tänka på några stabilitetsproblem. Det är i stället så att stabiliteten blir så god att den blir till besvär i stället för till nytta.

Sedermera har det i pressen framkommit förslag från sjöfartsfolk som innebär att man begränsar dessa fartyg till 25 000, 30 000 eller 35 000 ton. Det är kanske en mer realistisk bedömning av olika orsaker, bl. a. dessa fartygs konstruktion. Något isförstärkt fartyg i finsk isklass 1 A Super på 50 000 ton finns inte i drift och har inte byggts. De största fartyg av detta slag som finns lär vara på 25 000 ton, men det bedöms vara möjligt att öka dödsvikten ytterligare 5 000 à 10 000 ton.

De isbrytarresurser som man beräknat att ställa till förfogande kräver väl också att fartygen inte kommer upp i storleken 50 000 ton. Sådana fartyg får en bredd på 32–34 meter, medan de isbrytare som nyligen har levererats och är de största som finns här i Sverige – vi får ytterligare en ny till hösten – har en bredd på 23 meter. De fartyg som var nämnda skulle alltså vara väl tio meter bredare. Det hade blivit ytterligare stora problem med att klara isen.

Vi har också vattendjupen i Kvarken och Bottenviken och även på andra ställen i Östersjön att ta hänsyn till, och det är väl ännu en orsak till att man gått ned avsevärt i fråga om fartygsstorlek.

Det behövs speciellt vintertonnage där plåt, spant, skrov och maskineri är av verklig styrka. Men även om man bygger på detta sätt utgör det ingen garanti för åretruntsjöfart.

Jag hade tillfälle att i höstas bevista en hearing på Teknologföreningen, där en hel del rederifolk var närvarande och även folk från NJA och från sjöfartsverket. Isbrytardirektören sade i ett uttalande att under normala vintrar får man räkna med två månaders stopp i trafiken på Luleå. Det innebär att det blir problem när det gäller att få transporter att löpa kontinuerligt. Det är möjligt att man kan hålla sjöfarten i gång. Men när man från NJA, i varje fall i initialskedet, räknade med att sjöfarten skulle pågå obehindrat, var det detsamma som att man skulle gå fram med 15 knops fart även i metertjock is. Det är ett resonemang

som inte hör hemma i verkligheten. Om man räknar med att krypa fram i 2, 3 eller 4 knops fart så är det möjligt att man kan hålla i gång. Men det innebär att förseningarna blir sådana att de motsvarar ett totalstopp på ett par månader.

Efter de bedömningar som nu har gjorts ligger också fraktkostnaderna väsentligt högre än man från början hade beräknat, och jag skulle vilja höra vilken syn industriministern har på den frågan. I propositionen nämndes att isförstärkta fartyg skulle kunna åta sig de här frakterna till en kostnad som låg 2–3 kr. per ton högre än normalt, men de uppgifter som nu kommit från olika rederier tyder på att kostnaden skulle ligga ca 10 kr. högre än för konventionellt tonnage.

Det har också kommit fram förslag från ett rederi att man skulle ordna väg över Narvik och låta transporter gå åt det hållet – i varje fall skulle man ha det som reserv eller som andningshål under några vintermånader. Enligt LKAB skulle det finnas möjlighet att utnyttja viss kapacitet hos järnvägen härvidlag, om man gör en del kompletteringar. LKAB har nyligen lämnat en kaj i Narvik – det är en kaj med 15 meters djup som skulle kunna användas.

Om det nu är så – och det tycks vara en förutsättning – att kontinuerliga transporter behövs, vore det kanske värt att se på detta alternativ. Därför skulle jag vilja fråga om industriministern känner till huruvida den frågan har prövats.

En summering ger väl närmast vid handen att man tycks ha tagit alltför lätt på vinterförhållandena, och de fyra milda vintrar som vi nu haft tycks ha lett till att man fått uppfattningen att vi skall ha milda vintrar för all framtid. Men tyvärr blir det nog inte så – vi har haft flera stränga vintrar inte alltför långt tillbaka i tiden. 1970 var Östersjön isbelagd ända ned till Ölands norra udde, och därifrån upp till Luleå är det ca 500 distansminuter.

Terminalfrågorna har också diskuterats, vilket framgår av industriministerns svar. I pressen har framgått att det tagits både privata och kommunala initiativ och att intresse alltså visats på det sättet.

Omlastningshamnarna torde inte vara det stora och svåra problemet – det finns flera alternativ. Och även om man begränsar hamnverksamheten till västkusten lär det finnas flera alternativ att välja på. Vilket som är bäst får fortsatt utredning avgöra. Men därvidlag bör man inte vara bunden. Det torde finnas flera saker att se på.

Men det viktigaste, hur man än väljer här, är tonnaget. Man måste hålla i minnet att tillgången på specialfartyg är begränsad. Det finns och kommer att finnas ett mycket begränsat antal fartyg och redare som kan åta sig åretruntfrakter på Bottenviken. Och i den situation som stålverket kommer att befinna sig i blir man totalt utlämnad åt privata utomstående intressen för merparten av produktion och leveranser. Man kan visserligen teckna avtal och långtidskontrakt, men sådana får man inte utan klausuler om undantag för oväntade händelser och omständigheter som kan frita från åtaganden eller ge möjligheter till ändrade

*Om transportfrågor
i samband med
Stålverk 80*

och höjda frakttariffer. Detta är någonting som inte går att förutse, och det är inte möjligt att mitt i vintern eller ens ett halvår i förväg plocka fram redare med andra lämpliga båtar.

Mot denna bakgrund har jag tidigare väckt en motion där jag framhållit att det borde vara ett vitalt intresse för stålverksintressenterna att ha ett reellt inflytande också genom delägarskap i transportkedjan. Detta bör vara ett intresse även för staten och Statsföretag som verkligen gör stora ekonomiska åtaganden för tillkomsten av Stålverk 80.

I det utskottsbetänkande där motionen behandlades förutsattes att frågan om egna fartyg skulle prövas, och industriministern sade i riksdagsdebatten att frågan om statligt engagemang inte hade lämnats obeaktad. Men när NJA för några månader sedan annonserade efter en skeppningsman sade man i annonsen att skeppningen var avsedd att ske med förhyrt tonnage. Då vill jag fråga: Är det statliga engagemanget därmed borta? Det vore värdefullt att få ta del av departementets syn på den frågan.

Jag vidhåller att det är en fördel med ett ägarinflytande i transportkedjan. Fullständigt ägarinflytande har också prövats på den privata sektorn när det gällt vintersjöfart och skeppning via terminal. Om en så viktig del av verksamheten som transportkedjan utgör överlåtes på annan part kan obehagligheter uppstå som får vittgående konsekvenser.

Jag kan inte underlåta att också fråga på vilken nivå frågan om transporterna har penetrerats inom NJA och Statsföretag. Mot bakgrund av att denna sak är så viktig och har flera aspekter vore det intressant att få höra industriministerns syn på transportfrågan, eftersom departementet väl också har synpunkter på den. Det brådskar nu med beslutet med tanke på hur transportfrågan skall ordnas tills produktionen kommer i gång. Produktionen dröjer visserligen ännu några år, men det tonnage som man då tänker använda sig av behöver projekteras och byggas, och det måste det finnas tid till.

Innan jag slutar vill jag sedan säga att det vore glädjande om de beställningar som i så fall skall göras kunde läggas ut på svenska varv. Vi har f. n. ett flertal varv som har problem med den framtida sysselsättningen.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Industriministern säger i interpellationssvaret bl. a.: "Ett av alternativen som studeras innebär att en terminalhamn används för omlastning, sortering och lagring av produkterna från NJA samtidigt som hamnen kan tjänstgöra som transithamn för det kol som väntas komma från USA eller Australien."

NJA har diskuterat terminalfrågan med företrädare för flera hamnar.

Litet längre fram i svaret säger industriministern sedan: "Den naturliga lokaliseringen har bedömts vara den svenska västkusten eller någon hamnanläggning på den europeiska kontinenten."

När jag lyssnat på representanter i projekteringsgruppen för Stålverk 80 har jag emellanåt kunnat göra det förmodandet att man åtminstone

från visst håll i den gruppen tycks ha bestämt sig för att den omlastningshamn eller terminalhamn som det här är fråga om och som bäst kunde svara mot NJA:s önskemål vore en privat hamn på Tjörn, en hamn som tillkommit för att betjäna partsrederier och som kunde byggas upp under en tid då den svenska skattelagstiftningen var ofullständig. Jag anser att det vore olyckligt om vi skulle fortsätta med uppsplittringen av det svenska hamnväsendet. Det skulle vara utomordentligt olyckligt om ett statligt bolag här använde en privat hamn. Och det skulle vara olyckligt även om staten engagerade sig i den hamnen, därför att detta leder till en sådan uppsplittring av det svenska hamnväsendet som hamnutredningen klart sagt ifrån att man bör motverka.

Jag tycker att det är självklart att samhället, dvs. kommunerna, skall ha hand om det svenska hamnväsendet. Även miljömässigt vore det minst sagt olyckligt om vi i den bohuslänska skärgården började ta in det tonnage som det här rör sig om – dvs. fartyg på 150 000–200 000 ton som fraktar kol från Australien och USA – i vatten som utgör fritids- och rekreationsområde för åtskilliga tiotusental människor på västkusten. Jag tycker därför att det är angeläget att industriministern ger uttryck för inställningen, att därest det blir fråga om en terminalhamn på den svenska västkusten – det är ännu inte avgjort – så bör man välja en hamn som är samhällsäg.

Jag är, herr talman, fullt medveten om att denna fråga i och för sig icke avgörs av industridepartementet. Frågan blir föremål för prövning i bostadsdepartementet, som har att pröva de ansökningar som nu föreligger från den privata hamnen om en utvidgning och att ta ställning till om en sådan är förenlig med den fysiska riksplan vi har antagit.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag vill upprepa vad jag sade i mitt svar, nämligen att utredningarna om sjötransportsystemet kommer att resultera i en plan som förväntas vara klar i slutet av innevarande år. Det är klart att vi har överläggningar med NJA och Statsföretag i en så här viktig fråga, också då under hand och medan utredningen pågår. Det rör sig här i första hand om ett långtidsavtal om inköp av kol, och de förhandlingarna är komplicerade – det har vi upplyst om offentligt, bl. a. i samband med förhandlingarna med Polen. Man kan ännu inte skönja något resultat av dem. Det är framför allt när det gäller prisfrågan som parterna fortfarande har väsentligt skilda ståndpunkter.

Vi försöker att påskynda förhandlingarna. Det är viktigt från flera synpunkter. Våra relationer och våra handelsförbindelser med Polen är betydelsefulla. Det skulle därför vara bra om man kunde sluta ett avtal. Men vi har också framhållit att det måste ske på kommersiellt rimliga villkor. De priser man tycks kunna uppnå vid förhandlingarna med intressenter i USA ligger fortfarande väsentligt under de priser som hittills diskuterats med företrädare för Polen. Vi kan inte säga till NJA och Statsföretag att göra upp med Polen eller Sovjetunionen oavsett vilket

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om transportfrågor
i samband med
Stålverk 80*

pris de erbjuder. Det är en kommersiell företagsverksamhet NJA bedriver, och i det avseendet måste man försöka nå ett så godtagbart resultat som möjligt. Det tror jag är en väsentlig utgångspunkt.

Vi räknar med att år 1980, när Stålverk 80 är byggt och koksverket har den storlek som är planerad för Stålverk 80, kommer vi att behöva 4 miljoner ton kol till Luleå. Det är alltså fråga om betydande mängder. Vi har emellertid tid på oss. Det är först 1977–1978 som de stora kvantiteterna skall börja skeppas in. Jag menar därför att man nu skall göra en mycket grundlig utredning, där alla förutsättningar klarläggs, så att man kan diskutera dem och sedan fatta ett beslut. Detta gäller också frågan i vilken omfattning man skall anlita befintliga rederier och i vilken omfattning man skall eftersträva en annan lösning. Jag utesluter självfallet inte ett statligt engagemang. Jag vet i dag ingenting om vad kommissionens förhandlingar kring varvsfrågorna kommer att leda till, men jag utesluter inte att ett statligt engagemang i en eller annan form kan bli angeläget eller att vi kan få anledning att observera både frågan om sjöfart och frågan om skeppsbyggeri.

Det finns heller ännu ingenting som säger vilken storlek på båtar transporterna kräver. Det är möjligt att man kan undvika omlastning, dvs. att gå via terminalhamn, genom att använda båtar på säg 25 000–30 000 ton, som herr Rosqvist nämnt. Då kan transporterna ske direkt, vilket kanske ställer sig allra billigast. Det är sådant nu pågående utredningar får visa.

Därför är jag i dag inte beredd att ge några andra deklARATIONER än att vi följer transportfrågorna med största uppmärksamhet och att det i princip är NJA, dvs. Statsföretag AB, som skall ta besluten. Men eftersom dessa frågor är involverade i större sammanhang, framför allt då det rör kolköpen, och kan bli det då det gäller hamnar, dvs. om man skall välja omlastning i terminalhamn, har regeringen ett direkt intresse av att mycket noggrant bevaka dem.

Jag vill ge uttryck för den bestämda meningen att ingen från NJA har gjort ett sådant uttalande – och under alla omständigheter inte avsett att göra det – att man på något sätt skulle vara bunden till någon hamn på västkusten. Jag har talat om detta med chefen för NJA och han beklagar om en sådan uppfattning har blivit spridd.

Detta är mycket viktigt. Ser man på västkusten är det fyra hamnar som i dagens läge kan komma i fråga. Det kan vara Narvik, det kan vara Vallhamn – det har jag ingen uppfattning om – det kan vara Göteborg eller Landskrona, som kommit in i bilden under den allra senaste tiden.

Eftersom ansökningarna om koncession för hamnutbyggnaderna ligger i bostadsdepartementet har jag skaffat uppgifter som visar att man nu söker pröva Göteborg och Vallhamn parallellt. Kommer Landskrona in med en ansökan om ombyggnad av hamnen och fördjupande av infartsrännan där, är det angeläget att få en samtidig prövning av alla tre hamnarna. Det här är alltså en mycket öppen fråga.

Jag vill också säga att jag tycker det är värdefullt att vi får en debatt

om transportfrågorna. Herr Rosqvist är speciellt kunnig i dessa frågor och har ett stort och levande intresse för dem, och det kan berika diskussionen om hur vi slutgiltigt skall nå fram till en lösning.

Till sist vill jag bara beträffande kostnaden för transportererna erinra om att vi säger i propositionen att NJA:s kostnader för vintersjöfart är beroende på isförhållandena. Företaget beräknar 2–3 kr. per ton såsom ett årsmedelvärde för merkostnader som uppstår i samband med vintersjöfart. Det var de uppgifter vi hade då, och jag kan inte mer än återge dem.

Man skall vara litet försiktig när man diskuterar fraktkostnaderna. Vi känner till den mångfald av fartyg som i dag beklagligtvis måste läggas upp därför att det inte finns några frakter för dem. Diskussionen om längre tidsavtal kan bli aktuell under hösten eller under början av nästa år. Kanske är det då möjligt att nå så fördelaktiga avtal om fraktpriser att vi inte skall behöva räkna med merkostnader utöver dem vi nu har angett. Just nu kan jag bara säga så mycket som att de preliminära beräkningarna visar att vi i dag skulle kunna köpa kol billigare från Australien och USA än från Polen trots att Polen ligger mycket närmare.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för klarläggandet i den här debatten, att någon som helst bindning till en speciell hamn inte finns i de här transportfrågorna.

Det är mycket som talar för att en omlastningshamn måste finnas, inte minst vad statsrådet säger om att Polen och Sovjetunionen i dagens läge inte prismässigt kan konkurrera med USA och Australien. Det är uteslutet att man skall kunna transportera hem kol från Australien och USA på båtar med ett tonnage av 20 000–30 000 ton, utan det måste bli fråga om fartyg på 150 000–200 000 ton. Då måste man också ta ställning till frågan om en terminalhamn någonstans. Därför är det utomordentligt värdefullt att också få det klarläggandet att om det blir aktuellt med en omlastningshamn kommer regeringen att ha ett direkt intresse av att följa frågan. Det uppfattar jag så att man anser att transport- och trafikpolitiken i det här landet ändå skall domineras av samhällsägda företag och hamnar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om reformplaner på kriminalvårdens område

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara fru *Kristenssons* (m) den 28 februari anmälda interpellation, nr 39, och anförde:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat mig vad mina reformplaner på kriminalvårdens område mera preciserat innebär samt hur dessa planer är förenliga med de av riksdagen nyligen beslutade riktlinjerna för an-

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om reformplaner
på kriminalvårdens
område*

staltsbyggandet inom kriminalvården och med vårt nuvarande påföljds-system.

Vad fru Kristensson syftar på är tydligen de uttalanden som jag har gjort vid olika tillfällen om att jag räknar med att användningen av frihetsstraff skall fortsätta att minska så att inom en inte alltför avlägsen framtid antalet intagna i våra anstalter kommer att vara väsentligt lägre än i dag, kanske under 1 000.

Vid brottsbalkens tillkomst framhölls att kriminalvård i frihet borde användas i största möjliga utsträckning. Min företrädare uttalade i propositionen med förslag till brottsbalken (prop. 1962:10 s. C 59) att det var angeläget att påföljder som innebär frihetsberövande inte används, när syftet med det kriminalrättsliga ingripandet kan nås med andra medel. Dessa uttalanden lämnades utan erinran av riksdagen. De blev också vägledande för domstolarnas rättstillämpning.

Även efter brottsbalkens tillkomst har det kriminalpolitiska reformarbetet varit inriktat på en ökad användning av icke frihetsberövande påföljder. Som exempel på dessa strävanden vill jag nämna ändrade bestämmelser om villkorlig frigivning i fråga om dem som har dömts till frihetsstraff samt de väsentligt ökade resurser som på senare år har tillförts frivården. Anslagen till frivården har ökat från 14 milj. kr. budgetåret 1965/66 till 64 milj. kr. för innevarande budgetår. Antalet anställda inom frivården har under samma tidsperiod ökat från 175 till drygt 600.

Antalet intagna i kriminalvårdens anstalter har minskat påtagligt sedan 1969. Om man räknar bort häktade och anhållna har medelbeläggningen gått ned från ca 4 700 år 1969 till ca 3 600 år 1974. Särskilt anmärkningsvärd är nedgången mellan 1973 och 1974. Nedgången synes ha fortsatt under den hittills tilländalupna delen av 1975.

Vad beror nu denna minskade beläggning på? Några avgörande förändringar i brottslighetens omfattning kan man inte peka på. Jag tror att flera faktorer har samverkat. En viss effekt har säkerligen den vidgade rätten till avräkning av häktningstid haft. Vidare kan påföljdspraxis i fråga om vissa brottstyper ha ändrats. En annan faktor är att domstolarna i många fall dömer till kortare frihetsstraff än förut. Den kanske viktigaste faktorn enligt min bedömning är emellertid att domstolarna mera allmänt har kommit till insikt om de negativa effekterna av ett frihetsberövande och därför i större utsträckning än tidigare undviker att döma till frihetsstraff. Det finns f. n. inte något som tyder på att trenden kommer att brytas.

Jag vill här nämna att vi i vårt land inte är ensamma om dessa strävanden att minska frihetsstraffens roll i sanktionssystemet. I flera västeuropeiska länder gör sig samma tendenser gällande med i huvudsak samma motiveringar som här.

Enligt min mening bör man hälsa den utveckling som har ägt rum med stor tillfredsställelse. Det är emellertid min bestämda uppfattning att det inte finns någon anledning att vara tillfreds med den användning av frihetsstraff som vi har i dag. Mot bakgrunden av vad man numera

vet om dem som döms till frihetsstraff och om verkan av sådana påföljder finns det starka skäl att försöka gå vidare.

Jag skall nu nämna något om det pågående reformarbete som bör leda till en ytterligare minskning av användningen av frihetsstraff.

Brottsförebyggande rådets kriminalpolitiska arbetsgrupp erinrade i en skrivelse till rådet den 15 maj 1974 om att utvecklingen i fråga om fängelsestraffet har gått mot ökad restriktivitet vid tillämpningen. Användandet av frihetsstraff bör enligt arbetsgruppen kunna begränsas ytterligare. Som allmän riktlinje bör gälla att frihetsberövande påföljd endast skall användas som ett yttersta medel. De frihetsstraff som likväl skall utmätas bör i allmänhet kunna göras kortare än f. n. Reformert av angivna slag skulle också innebära en betydande avlastning för kriminalvården. Rådet har ansett att dessa frågor bör övervägas ytterligare inom ramen för det kriminalpolitiska utvecklingsprogrammet. Jag delar helt arbetsgruppens inställning.

Ett förverkligande av trafiknykterhetsbrottskommitténs förslag skulle innebära att man för en stor del av rattfylleristerna ersätter fängelse med påföljder som inte innebär frihetsberövande.

Vidare kan nämnas att en sakkunnig har tillkallats för att utreda en eventuell reformering av det ekonomiska sanktionssystemet inom straffrätten. I direktiven uttalades bl. a. att kriminalpolitiska skäl talar för att ekonomiskt verkande sanktioner som alternativ till frihetsstraff bör komma till användning för vissa typer av brott i större utsträckning än f. n.

I en departementspromemoria från december 1974 föreslås ändringar av brottsbalkens bestämmelser om grov stöld och lindrigare former av rån. Beträffande grov stöld syftar förslaget till en förskjutning av gränsen mellan stöld och grov stöld så att väsentligt färre brott än f. n. kommer att hänföras till den grova formen av brottet. Vid tillämpning av frihetsstraff för stöldbrott medför förslaget genomsnittligt kortare strafftider. Förslaget i fråga om rån innebär att handlingar som är av mindre allvarlig natur inte längre skall rubriceras som rån utan hänföras till de särskilda brott som ingår i förfarandet, t. ex. misshandel och stöld. Straffmätningen kan därigenom anpassas till praxis i övrigt.

Promemorian, som har varit ute på remiss, har fått ett övervägande positivt mottagande av remissinstanserna. Det bör framhållas att promemoriaförslaget gör det möjligt att som hittills ingripa kraftigt mot de mest straffvärda formerna av denna brottslighet under det att lindrigare brott kan bedömas på ett mera nyanserat sätt.

Även om vi genom nu berörda och andra liknande åtgärder skulle kunna nedbringa antalet intagna i våra kriminalvårdsanstalter kommer det ändå under överskådlig tid att finnas en grupp lagöverträdare beträffande vilka samhällets skyddsbehov är så framträdande att något realistiskt alternativ till fängelse inte finns. Jag syftar här främst på grova våldsbrottslingar och sådana som ägnar sig åt yrkesmässig brottslighet, t. ex. narkotikalangare m. fl. Det är naturligtvis mycket svårt att

*Om reformplaner
på kriminalvårdens
område*

i siffror ange hur stor denna grupp är. Att den är relativt liten i förhållande till det antal som nu finns i kriminalvårdsanstalterna är emellertid uppenbart.

Det är viktigt att framhålla att för att kriminalvård i frihet skall framstå som ett realistiskt alternativ till fängelse fordras det att kriminalvårdsreformen fullföljs i fråga om utbyggnaden av frivården. I mitt tal på Runöskolan den 30 januari i år yttrade jag följande härom: "Vi måste fortsätta och fullfölja tanken bakom kriminalvårdsreformen. Vi måste förbättra och samordna arbetet i fängelserna med arbetet i frivården. Vi måste få bättre kontakt med samhällets alla hjälporgan, socialvård, nykterhetsvård, arbetsförmedling, sjukvård osv."

Av ännu större betydelse på längre sikt är emellertid det brottsförebyggande arbetet, som måste bedrivas på en mängd olika områden. I talet på Runöskolan sade jag: "Allt arbete inom kriminalvården är otillräckligt. Vi kan inte begränsa oss till åtgärder för den som redan misslyckats att leva efter de regler vi ställt upp. Vi måste först och främst anstränga oss att hindra att människor misslyckas. Vi måste öka de brottsförebyggande åtgärderna. Gör vi då inget på den förebyggande sidan? Jo, naturligtvis. Det har gjorts länge i hem, i skola, i ungdomsorganisationer. Omfattande insatser görs av socialassistenter, läkare och psykologer. Dessa dagliga, svåra och otacksamma insatser syns kanske inte så mycket och uppmärksammas inte i den utsträckning som borde ske, men denna förebyggande verksamhet måste intensifieras och samordnas och dessa uppgifter har lagts på det brottsförebyggande rådet."

Fru Kristensson har också ställt frågan om hur en reformerad kriminalpolitik kan förenas med de av riksdagen nyligen beslutade riktlinjerna för anstaltsbyggandet. Först vill jag erinra om att riksdagens beslut gäller riktlinjer för anstaltsbyggandet, inte något ställningstagande till ett bygnadsprogram. Det är uppenbart att anstaltsbyggandet inte kan bedömas isolerat från kriminalpolitiken i övrigt. Som jag har sagt i årets budgetproposition måste frågan om uppförande av nya lokalanstalter prövas kontinuerligt med hänsyn till beläggningsutvecklingen på kriminalvårdens anstalter.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för det mycket utförliga svaret på min interpellation.

Det är alldeles rätt som herr justitieministern tror att anledningen till min interpellation – och det framgår även av den – är att herr justitieministern själv i vissa uttalanden i massmedia har gett uttryck åt en uppfattning om hur beläggningsutvecklingen på kriminalvårdsanstalterna bör minska och inom vilken tidsrymd detta bör ske på ett sätt som gör att man måste fråga sig om tanken bakom herr justitieministerns uttalanden var att de reformer vi beslutat om skulle komma att rubbas. Jag syftar då på de mer preciserade uttalanden som herr justitieministern gjorde, vilka innebar att man inom några få år – redan i slutet av 1970-talet eller

i början av 1980-talet – inte skulle behöva räkna med mer än 500–700 intagna på våra fängvårdsanstalter.

Det var för att få ett underlag till de diskussioner som vi bl. a. skall ha i justitietskottet om årets kriminalvårdsbudget och till ledning för riksdagen vid dess ställningstagande till olika frågor inom detta område som jag framställde interpellationen. Vi måste ha bakgrunden klar innan vi fattar beslut.

Nu säger justitieministern i svaret att man inom en inte alltför avlägsen framtid får räkna med att antalet intagna på våra anstalter kommer att vara väsentligt lägre än i dag, kanske under 1 000. Jag måste be herr justitieministern att mer preciserat besvara frågan: Får man tolka denna formulering som en omskrivning med andra ord av det justitieministern tidigare sade om att antalet intagna inte skulle uppgå till mer än 500–700 inom loppet av tre fyra år, alltså i slutet av 1970-talet? Eller får man tolka ert uttalande så att det här mer har karaktär av framtidsvision eller målsättning för framtiden?

Jag tycker att det är nödvändigt att få svar på den frågan, ty det är den som är utgångspunkt för interpellationen. Vi måste här i riksdagen få veta hur pass konkreta och närliggande de här reformplanerna är.

Jag skulle gärna till herr statsrådet vilja säga – det sade jag också i en debatt som vi hade om kriminalvårdsreformen häromåret – att själv ifrågasätter jag fängelsestraffet som sådant. Man kan inte leva med den illusionen att fängelsestraff hjälper en människa. Men å andra sidan måste vi se till att de lagar som vi stiftar får påföljder som gör att lagarna efterlevs. Det är ett stort problem. Jag ser det också så att man på sikt borde sträva efter att minska fängelsestraffen. Men jag tycker inte att man bara kan förstärka frivårdsresurserna, utan jag menar att man bör tänka sig något annat alternativ för att inte respekten för gällande lag skall urholkas alltför mycket.

Men, som sagt, problemet är vad herr statsrådet egentligen menar med sitt svar, och jag är nödsakad att be justitieministern till ledning för den fortsatta diskussionen precisera den mer vaga formuleringen i svaret.

I anledning av vad herr statsrådet anför sist i interpellationssvaret skulle jag emellertid vilja säga att när riksdagen godkände kriminalvårdsberedningens förslag till anstaltsbyggande förelåg i propositionen en utförlig plan för hur byggandet skulle ske. Det skulle ske under 15 års tid, man tänkte sig 25 nya lokalanstalter, de skulle kosta 125 milj. kr., och det fanns dessutom ett preciserat belopp för varje år med början det andra året. Självfallet måste man kunna tänka sig att anpassa det här beslutet till verkligheten så att säga; men att mer väsentligt rubba förutsättningarna för beslutet tycker jag vore utomordentligt anmärkningsvärt. I varje fall måste riksdagen då till sin ledning få en ordentlig redovisning över de nya ställningstagandena. Herr statsrådets uttalande i budgetpropositionen i år att man får tänka sig att utbyggnaden prövas kontinuerligt med hänsyn till beläggningsutvecklingen kan inte rimligen tolkas som ett avståndstagande från de här riktlinjerna. Det skulle herr statsrådet

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om reformplaner
på kriminalvårdens
område*

i så fall ha preciserat på ett tydligare sätt. Som ordförande i justitieutskottet måste jag bestämt hävda att vi då borde ha fått ett utförligare underlag till ledning för våra diskussioner.

Sedan skulle jag vilja knyta an till de allmänna reflexioner som statsrådet gör på de olika punkterna. Jag börjar med den ökade satsningen på frivården.

Jag delar helt uppfattningen att man bör sträva efter att öka satsningen på frivården, men jag undrar om herr statsrådet egentligen är medveten om hur situationen i dag kan te sig när det gäller frivården. Inom frivården i dag döms det ut långa serier av skyddstillsyn. Man beslutar också om åtalsunderlåtelse inte bara en gång – tio till femton gånger är inte särskilt ovanligt. Jag vet inte heller om en sådan utveckling är särskilt lycklig. Måste man inte fundera över hur man skall kunna öka kontrollfunktionerna och övervakningsmöjligheterna inom frivården för att verkligen ge klientelet det stöd som de naturligtvis måste ha för att inte så småningom ändå hamna i fängelse?

Det finns sådana som varit tilltalade för tillgrepp av fortskaffningsmedel inte mindre än 20 gånger, för egenmäktigt förfarande, för våld mot tjänsteman, för skadegörelse, för rattfylleri, för grov stöld och ändå bara fått skyddstillsyn. Det är f. ö. ganska intressant att jämföra hur domstolarna ser på tillgrepp av fortskaffningsmedel jämfört med den bestämmelse i 75 § andra stycket vägtrafikkungörelsen som säger att man är skyldig att vidta åtgärder för att förhindra obehörigt brukande av motorfordon. Om man inte iaktar skyldigheten att hindra obehörigt brukande kan man dömas till böter om högst 500 kr. Är inte detta litet snett? Jag undrar om inte herr justitieministern borde ta kontakt med övervakningsnämnder för att i någon mån få del av deras erfarenhet av hur frivården fungerar. Jag tror inte att herr statsrådet då helt reservationslöst anser att frivården bör utbyggas utan att man också måste diskutera hur man kan öka kontrollmöjligheterna och hur man kan förstärka övervakningsmomentet samt till sist också fundera över om man inte kan tänka sig ett lindrigare alternativ än fängelse men som ändå innebär något mer av en reell påföljd än enbart skyddstillsyn eller åtalsunderlåtelse.

Sedan går herr statsrådet in på de olika tankar som statsrådet också har gett uttryck åt i pressen, nämligen att man skulle kunna tänka sig att ta bort fängelsestraffet eller minska det för vissa brott. Då skulle jag vilja fråga herr statsrådet: Det här förslaget om att man för en stor del av rattfylleristerna skulle kunna ersätta fängelse med påföljd som inte innebär frihetsberövande, får jag uppfatta det så att regeringen nu har bestämt sig att ta bort fängelsestraffet för rattfyllerister? Det är ju en fråga som har legat och vilat i justitiedepartementet, jag tror i fem år, utredd och färdig och bara väntat på att det skall komma en proposition. Men det vore intressant om justitieministern nu kan meddela kammaren att regeringen för sin del har bestämt sig i denna fråga. Sedan är det fråga om hur riksdagen kommer att se på detta. Det är ju

vi här i riksdagen som trots allt är lagstiftare, så det får bli en bedömning från riksdagens sida.

När det gäller de andra frågor som justitieministern tar upp, nämligen grov stöld och rån, är det väl att notera att när det gäller den grova stölden är i varje fall inte avsikten att man skall utmönstra fängelse ur straffskalan – det skall ju finnas kvar – men man skall möjligen ha en mer restriktiv tillämpning. Till det är väl bara att säga att detta måste få i hög grad marginella effekter, eftersom det nu nog får gå bra långt innan man dömer någon till fängelse för grov stöld. Rånproblematiken behöver jag inte utveckla närmare. Det är faktiskt ett förslag, som jag bidragit med, att för rån av mindre allvarlig natur inte skall gälla ett straffminimum på ett år utan att de skall kunna bedömas lindrigare. Men som sagt det har nog redan gjorts i praxis, så jag tror inte heller att det får någon större effekt på antalet intagna på våra fängvårdsanstalter.

Men, herr talman, läget är väl det att man inte kan säga att brottsligheten totalt har minskat i vårt land. Man kan inte heller säga att brottsligheten har blivit lindrigare. Snarare tyder väl de siffror som vi har – även om jag delar justitieministerns uppfattning att man skall ta statistiken med en nypa salt – inte på någon särskilt gynnsam utveckling. När det gäller just samhällets skyddsbehov, som herr statsrådet talar om, och de mera grova brotten kan vi ändå konstatera att butiksrånen under 1974 jämfört med 1973 har ökat med 20,3 %, att rån med skjutvapen har ökat med 17,5 %, att grov misshandel har ökat med 20,5 %, att mord och brott har ökat med 33,8 %. Herr statsrådet säger väl till mig att trots allt är det inte så många människor det rör sig om, men det är en trend som man ändå kan fästa avseende vid.

När det gäller rån över huvud taget kanske man också skall notera – för att få en bild av omfattningen – att under 1974 var antalet anmälda rån 2 173. Det är ett ganska stort antal. Sedan är det väl så att inte mer än en fjärdedel blir uppklarade, men ändå var det så pass många anmälda rån. När det gäller kassaskåpsstölder var antalet 800, och för grov misshandel låg antalet över 1 000.

Nu refererar herr statsrådet sitt tal på Runöskolan och säger att vi måste få bättre kontakt med samhällets alla hjälporgan, med socialvården, nykterhetsvården, arbetsförmedlingen, sjukvården osv. Jag skriver helhjärtat under på detta, herr statsråd, men jag vill erinra om att justitietskottet – när vi förra våren, 1974, fattade beslut om behandlingslagen – hemställde hos departementet att just få dessa med förtur, eftersom mycket av kriminalvårdsreformen står och faller med att man löser dessa mycket svåra frågor. Nu har vi fått information, efter ett år, om att man börjat fundera på detta inom en arbetsgrupp i brottsförebyggande rådet. Enligt mitt förmenande har det patos som herr statsrådet känner för dessa frågor, och som jag verkligen förstår, inte snabbt lett till några handlingskraftiga åtgärder, som hade varit att vänta. F. ö. begärde vi i det sammanhanget också att få en utredning om minskning av isoleringsstraffet inom anstalterna. Även det var en begäran från utskottets

Nr 39

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om reformplaner
på kriminalvårdens
område*

*Om reformplaner
på kriminalvårdens
område*

sida som riksdagen biföll. Men mig veterligen har departementet ännu inte vidtagit några åtgärder – i varje fall inte sådana som nått fram till oss; det enda som skett är att man sökt införskaffa underlag beträffande antalet isolerade, men någon utredning om åtgärder har inte vidtagits ännu.

Sedan vet jag inte om jag skall påminna herr statsrådet om att vi har en annan sida av den här medaljen. Jag vet inte om jag skall kalla det medaljens baksida eller någonting annat; jag avser de många brotts-offren – de människor som drabbas av brottsligheten. Jag vill erinra om det stora motstånd som regeringen och justitieministern under många år reste mot de krav som vi förde fram från de borgerliga partierna om att den frågan måste utredas, att man måste ta litet hänsyn också till brottsoffrens situation. På grund av ställningen i kammaren har vi fått till stånd en sådan utredning. Hur resultatet blir vet vi ännu inte, men man kan i varje fall fortfarande hoppas att den frågan äntligen kommer att få en lösning.

Jag kan berätta, herr talman, att jag – när jag häromdagen tittade i propositionsfloden – i min hand fick en röd och vacker proposition som innehöll förslag till lag om ändring i kommunala renhållningslagen. Där fick jag syn på en bestämmelse, som jag hajade till för. Jag tänkte: det kan inte vara sant. Det står nämligen att den som yrkesmässigt eller eljest i strid med riktlinjerna i propositionen tar sig för med att samla ihop avfall och föra bort det skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Nu är ju inte det här justitieministerns bord, men herr justitieministern sitter ändå i den regering som lägger fram sådana här förslag. Jag tänkte då att det kanske skulle vara intressant att ta reda på hur många nya lagar vi har fått under den tid herr justitieministern har suttit på sin taburett vilka har stadgat fängelsestraff där det inte har funnits förut. Jag har en lista över detta som riksdagens upplysningstjänst sammanställt, men jag skall inte trötta herr talmannen och kammaren med att läsa upp hela listan. Jag tänkte börja 1974 för att begränsa det hela litet. Det gäller:

Lag om vissa anställningsbefrämjande åtgärder, där man stadgar böter eller fängelse i högst ett år för lämnande av oriktiga uppgifter i vissa fall.

Brott mot bestämmelserna i kungl. kungörelsen om internationell vägtransport av farligt gods, böter eller fängelse i högst sex månader.

Brott mot tystnadsplikt, böter eller fängelse i högst ett år.

Underlåtenhet att erlagga överruttagsavgift enligt lagen om ransonering av stadsgas, böter eller fängelse i sex månader.

Firmaintrång, brott mot firmalagen, böter eller fängelse i högst sex år.

Olaga inkassoverksamhet, böter eller fängelse i högst ett år.

Lag om bevakningsföretag, bedrivande av verksamhet utan auktorisation, böter eller fängelse i högst sex månader.

Lag om prisreglering på fiskets område, oriktig uppgift som leder till

undandragande av avgift, böter eller fängelse i högst två år.

Brott mot tystnadsplikt enligt lagen med anledning av miljöskyddskonventionen, böter eller fängelse i högst ett år.

Brott mot tystnadsplikt enligt kungl. kungörelsen om kontroll vid utförelse av livsmedel, böter eller fängelsestraff i högst ett år.

Brott mot vissa bestämmelser i kungl. kungörelsen om arbeten av guld, silver eller platina, böter eller fängelse i högst sex månader. Den har f. ö. inte varit underställd riksdagen.

Det är oriktig uppgift som leder till för låg inbetalning enligt lagen om avsättning till arbetsmiljöfond, böter eller fängelse i högst ett år.

Brott mot gruvlagen, böter eller fängelse i högst sex månader.

Underlåtelse att anmäla gruvarbete enligt gruvkungörelsen, böter eller fängelse i högst sex månader. Den har inte heller varit föremål för riksdagsbehandling.

Olaga avverkning i strid med lagen om bevarande av bokskog, böter eller fängelse i högst sex månader.

Brott mot tystnadsplikt enligt instruktionen för Sveriges geologiska undersökning, böter eller fängelse i ett år.

Oriktig uppgift ägnad att leda till för hög skattekompensation enligt kungl. kungörelsen om återbetalning av särskild varuskatt i vissa fall, böter eller fängelse i högst sex månader.

Brott mot tystnadsplikt enligt abortlagen, böter eller fängelse i högst ett år – man skall dock komma ihåg att det därvidlag i gengäld har skett en viss avkriminalisering.

Brott mot tystnadsplikt enligt kungl. kungörelsen om uppgifter för galt- och betäckningsstatistiken, böter eller fängelse i högst ett år.

Olaga befattning med destillationsapparat enligt förordningen om tillverkning av sprit och vin, böter eller fängelse i högst ett år.

Överlåtelse av aktiverat kol, böter eller fängelse i högst ett år.

Brott mot tystnadsplikt enligt gruvlagen, böter eller fängelse i högst ett år.

Olaga aktiefondsverksamhet, böter eller fängelse i högst ett år.

Oriktig uppgift som leder till för låg inbetalning enligt lagen om avsättning till särskild investeringsfond, böter eller fängelse i högst ett år.

Oriktig uppgift som leder till för låg insättning enligt lagen om investeringskonto för skog, böter eller fängelse i högst ett år.

Brott mot tystnadsplikt enligt kungl. kungörelsen om inventering av landets förråd av vissa livsmedel, böter eller fängelse i högst ett år.

Uppförande av byggnad i strid med lagen om ändring i naturvårdslagen, böter eller fängelse i högst sex månader.

Brott mot lagen om avveckling av hyresregleringen, böter eller fängelse i högst ett år. – Nu har jag inte så mycket kvar, herr statsråd.

Brott mot tystnadsplikten enligt lagen om folk- och bostadsräkning, böter eller fängelse i högst ett år.

I den omfattande lagen om normgivning, som vi inte vet om riksdagen kommer att anta, finns dock en hel del bestämmelser där det stadgas om fängelsestraff.

*Om reformplaner
på kriminalvårdens
område*

Lag om ändring i brottsbalken, avseende olovlig avlyssning, böter eller fängelse i högst två år.

Lag om ändring i radiolagen, olovligt innehav av radiosändare, böter eller fängelse i högst ett år.

Lag om ändring i trafikbrottslagen, straffbestämmelser för fordonsförare utvidgade att även omfatta spårvagnsförare.

Förbud mot yrkesmässig nedsmältning av mynt, fängelse i högst ett år.

Brott mot bestämmelserna om fridlysning, jakttider och jaktmedel, böter eller fängelse i högst sex månader.

Den av mig tidigare nämnda bestämmelsen mot olovligt bortforslande av avfall.

Till slut, herr talman: underlåtelse att efterkomma beslut enligt förslag till oljekrislag, böter eller fängelse i högst sex månader.

Jag tycker att denna lista är ganska skrämmande. Totalt har man under herr Geijers tid som justitieminister – låt vara att det är flera departement som svarar för lagförslagen – genomfört inte mindre än 75 nya lagar eller nya bestämmelser i gamla lagar, som stadgar om fängelsestraff, där sådant inte tidigare förekom i straffskalan. Man har dessutom genomfört 26 skärpningar av fängelsestraff i äldre bestämmelser, som redan hade stadganden om sådant straff.

Jag tycker att det visserligen går an att tala om att man skall minska frekvensen av fängelsestraff och i stället satsa på frivård osv., men då skall man väl leva som man lär.

Nu säger statsrådet – och har sagt i många sammanhang – att fängelse bara kan försvaras med rena skyddssynpunkter. Vidare sade justitieministern att han vill avvisa primitiva rop på strängare straff. Men varför skall vi då behöva se denna utveckling med en så omfattande katalog över nya fängelsepåföljder från den regering vars justitieminister menar att man bör ha fängelsestraff endast i yttersta nödfall?

Jag tycker, herr talman, att det kanske kan ligga mycket i den kommentar som jag hörde i programmet Pejling i går kväll, till frågan om man ville ha mera lag och ordning: Nej, men mindre lagar och mera ordning. Jag tror faktiskt att det är en uppfattning som många delar.

Jag skall för fullständighetens skull, herr talman, be att få till herr statsrådet överlämna hela min långa lista. Det skulle ha tagit för lång tid att läsa upp den i dess helhet. Dessutom hemställer jag att herr statsrådet ville vara vänlig och svara på min konkreta fråga.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag skall försöka följa samma tågorordning som fru Kristensson efter mina anteckningar.

Man har väl ändå inte kunnat undgå att reflektera över den fortgående minskningen av antalet intagna i fängelserna, kombinerad med de åtgärder som är på gång och som jag har redovisat i mitt interpellationssvar. Att göra någon prognos är ju inte lätt, och jag har i allmänhet försökt

undvika att ange några konkreta siffror; i en prognos bör man kanske inte alltför starkt konkretisera sig.

Vi har emellertid en utgångspunkt i det förhållandet att vi kan räkna ut hur många människor som vi i dag har i fängelse, i fråga om vilka samhällets skyddsbehov kan vara primärt. Av de ungefär 3 500 är det för dagen ett antal som understiger det som jag ibland har sett som en möjlighet inom en icke alltför avlägsen framtid. Siffran är alltså tilltagen så att säga med tanke på att även om utvecklingen skulle gå så snabbt som den går just nu, får vi räkna med att fler människor kan finnas i fängelse än bara de som omfattas av vad vi kan kalla samhällets skyddsbehov.

Den här utvecklingen kan knappast ha varit särskilt överraskande för fru Kristensson, fastän hon har fäst sig så livligt vid den. Det har ju stått i tidningarna att man har haft anställningsstopp sedan i höstas vid våra fängelser. Vi har också gått fram med en begränsad nedläggning av 300 platser innevarande år, men det hade funnits möjligheter att ta en högre siffra med hänsyn till den låga beläggningen i fängelserna.

Sedan går fru Kristensson över till frågan om lokalanstalterna. Hon fattar det hela så, att det inte får hända någonting som mera väsentligt kan rubba beslutet. Jag förstår inte riktigt vad fru Kristensson menar. Även om justitiedepartementet och riksdagen vid en viss tidpunkt, med tanke på den beläggning som finns då, har bedömt att vi under en 15-årsperiod skulle behöva 25 lokalanstalter, är det väl inte rimligt att vi, om det visar sig att det inte finns fångar, ändå skall bygga ut dessa lokalanstalter. För hur skall vi göra då, fru Kristensson? Skall vi be domstolarna att döma fler till fängelse så att vi kan fylla de fängelser som riksdagen har beslutat skall komma till? Så befängda idéer har fru Kristensson naturligtvis inte, utan hon måste väl hålla med om att man hela tiden får laga efter lägligheten. Det har vi också tydligt sagt ut i budgetpropositionen. Det är f. ö. bara i Stockholm som vi föreslår att det f. n. skall byggas en lokalanstalt. Sedan får väl utvecklingen visa i vilken takt den fortsatta utbyggnaden kan ske.

Fru Kristensson uttalade sig litet tveksamt om möjligheten att skyddstillsyn skulle kunna vara ett alternativ till fängelse och gav några exempel på att det förekommer att skyddstillsyn lika litet som fängelse har varit ett effektivt medel för att hindra återfallsbrottslighet. Det är väl riktigt att vi inte ens med skyddstillsyn kan räkna med att alla människor som har kommit snett skall kunna – åtminstone under nuvarande förhållande – tillrättaföras och klara sig själva i samhället.

Men jag är litet tveksam i fråga om vad fru Kristensson då egentligen vill ha för åtgärder i stället. Fru Kristensson talar om kontrollfunktioner, och det är ett ord som jag känner igen från fru Kristenssons reservation till brottskommissionen med den katalog på strängare åtgärder av olika slag som fru Kristensson då ville ha genomförda. Är det något sådant som föresvävar fru Kristensson: förslagen om korta fängelsestraff för ungdomar, skärpta bestämmelser när det gäller permissioner osv.?

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om reformplaner
på kriminalvårdens
område*

Så säger fru Kristensson att jag kanske borde ta kontakt med övervakningsnämnderna för att ta del av deras erfarenhet beträffande skyddstillsyn och fängelse. Det gör jag fortlöpande, fru Kristensson. Men det föranleder mig att göra en liten hänvisning till Nytt juridiskt arkiv så långt tillbaka i tiden som 1967, då justiterådet Conradi yttrade: "Min verksamhet som ordförande i övervakningsnämnden på Långholmen (hittills mer än 1 000 frigivningsfall) har lärt mig, att fängelset praktiskt taget undantagslöst är till skada för den som utsättes för ingreppet. Om straffet medför någon nytta, t. ex. avhållsamhet från alkohol, är skadan likväl större."

Justiterådet Conradi vet ju vad han talar om som ordförande i en övervakningsnämnd. Det kanske finns andra ordförande som har en annan uppfattning – det vet jag inte. Men detta tycker jag är ett ganska tidigt tecken på den förändrade inställning som både domstolar och övervakningsnämnder har till fängelsesystemet såsom ett medel att hindra återfall i brottslighet.

Det framgick inte alls vad fru Kristensson vill ha i stället. Det har ju framskyttat i tidningarna, när fru Kristensson varit ute i landet och hållit tal vid något tillfälle, att det skulle kunna tänkas någon sorts arbetsläger. Det vore bra om fru Kristensson ville förklara om det bara är ett felaktigt citat eller om det är något som fru Kristensson har i tankarna.

Sedan frågar fru Kristensson hur det ligger till med våra planer när det gäller förslaget att man skulle niansera rattfylleristrafvet. Det är riktigt som fru Kristensson säger, att här föreligger ett utredningsförslag som har varit på remiss och som fått ett gott mottagande av remissinstanserna. Förslaget innebär, om det genomförs, att en ganska stor del av dem som i dag döms till fängelse i stället skulle få någon form av nykterhetsvård. I vissa fall skulle man kunna tänka sig villkorlig dom och kanske böter.

I detta förslag ingick också frågan om rutinemässigt alkotest. Vi har menat att vi först måste ha erfarenheter från detta innan vi går vidare. På detta område är vi just mitt inne i en försöksperiod. Om några månader skall vi kunna dra erfarenheter av försöken och ta ställning.

Jag vill rätta till en missuppfattning i fråga om effekterna av att man nianserar straffet för grov stöld. – Minimistrafvet är ju i dag sex månader. Fru Kristensson säger att så mycket kan det inte innebära. Jo, det kan det visst, fru Kristensson. En mycket stor del av dem som sitter i fängelser har dömts för grov stöld. Bortåt 80 % av dem som sitter i fängelse har begått förmögenhetsbrott. Av dessa brott är just stöldbrotten de vanligaste, och den grova stölden är en särskilt stor del. Därvidlag har vi alltså uppfattningen att antalet människor som sätts i fängelse kommer att påverkas.

Fru Kristensson tog upp den statistik som vi har diskuterat i flera år. Jag tycker att diskussionen börjar hyfsas något litet på sina håll tack vare att vi har fått möjligheter att tala om vad det finns för statistik

och hur den skall brukas. Fru Kristensson gjorde ju också reservationer, men icke förty fortsatte hon sedan med att plocka ut några enstaka brott där polisens anmälningsstatistik var fördelaktig för henne, alltså där det hade varit en ökning. Det skulle ju ha varit mer objektivt att också ta upp några grupper där det redovisades en minskning.

Jag skall emellertid inte fortsätta den debatten. Jag vill bara be fru Kristensson att också se efter hur mycket biltillgreppen har minskat samt studera siffrorna för bank- och postrånen, som ju minskade med ett tiotal under 1974. Jag vill inte alls åberopa detta i någondera riktningen, men jag tycker att när man nu använder statistiken skall man inte bara plocka ut precis det som passar en själv.

Återigen tog fru Kristensson upp frågan om vem som har gjort något för brottsoffren. Jag vet inte vad fru Kristensson har gjort – jag vet bara vad jag själv har gjort. Och jag har i tidigare debatter påpekat att den första åtgärd jag vidtog, när jag blev justitieminister 1969, var faktiskt att skicka en man till England för att se på förhållandena där. England var det enda land – bortsett från Nya Zeeland, tror jag – där samhället ersatte brottsoffer. Fru Kristensson vet att regeringen sedan lade fram ett förslag i frågan och att vi nu ersätter brottsoffer. Detta får vi tillfälle att ytterligare diskutera här i riksdagen, eftersom en utredning skall undersöka om det är möjligt att vidga ersättningen så att den utgår inte bara till den som är offer för misshandel – alltså våldsbrott – utan också till den som drabbats av saksador.

Fru Kristensson läste upp en hel katalog över olika bestämmelser. Jag vet inte om jag är så särskilt imponerad av uppläsningen. Det är ju, fru Kristensson, i största utsträckning fråga om yrkesmässig verksamhet, där olika departementet och naturligtvis regeringen – jag är ansvarig för det också – har med i straffskalan böter och fängelse. I några fall observerade jag att det gällde frågor som berör den enskildes integritet – något som ju riksdagen brukar vara mycket angelägen om att man skall slå vakt om.

Jag skall bara ställa två frågor till fru Kristensson. För det första: Tror fru Kristensson att det är någon som sitter i fängelse i dag till följd av brott mot någon av de många lagar som fru Kristensson räknade upp? För det andra: Har fru Kristensson väckt någon motion om avskaffande av sanktionerna i de här fallen?

Jag är ingen vän av dessa sanktioner. Fru Kristensson råkade oturligt nog först ta upp detta med renhållningen. Jag kan tala om att från början fanns det inom vederbörande departement ett förslag som även innebar att hyresgäst i varje fall skulle kunna få böter, vilket vi, när vi fick ärendet till behandling i justitiedepartementet, strök över.

Jag kan alltså försäkra fru Kristensson att vi är observanta och kommer att vara observanta på att man inte skall införa straffbestämmelser i olika specialförfattningar i större utsträckning än som behövs. Jag hänvisade ju också till att vi har en särskild sakkunnig som ser på i vilken utsträckning man kan tänka sig ekonomiska sanktioner i stället för straffbestämmelser.

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om reformplaner
på kriminalvårdens
område*

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag håller med herr justiteministern om att det sannerligen inte är lätt att göra prognoser, och därför tycker jag att man skall bedöma den pågående utvecklingen litet försiktigt. Vi hoppas att det är en trend som står sig, men ännu vet vi inte säkert om utvecklingen är så entydig att man kan ta den som utgångspunkt för mera generella slutsatser.

Men sedan sade ni, herr statsråd, att ni har försökt att undvika siffror och att ni vill tala i mera allmänna termer. Ja, i det svar jag har fått talar ni i allmänna termer, men i de uttalanden som har refererats i dagspressen och som på sina håll har vållat en hel del uppståndelse har Ni ändå preciserat er ganska mycket. Och det var de uttalandena som jag tog som utgångspunkt för min interpellation. Jag kan också berätta för justitieministern att när justitiekottet på inbjudan av landshövdingen var på Gotland för att besöka Lärbro fångvårdsanstalt – det besöket skedde samma dag som det sändes en radiointervju i vilken justiteministern gjorde mera preciserade uttalanden – fann vi att man på anstalten nästan hade givit upp hoppet. Med det menar jag inte att man på anstalten hade den uppfattningen att man till varje pris skulle behålla platserna på fängelserna fastän det inte fanns några intagna. Det menar inte jag heller. Men det gällde ju ändå sysselsättningsfrågorna för personalen, och nu var de anställda lätt chockade och menade att nu fanns det ju över huvud taget inget hopp längre för Lärbroanstalten.

En annan sak som man kunde notera var att justitieministern tydligen blev inbjuden att träffa ett stort antal representanter för tillsynspersonalen och andra anställda inom kriminalvårdsanstalterna som förmodligen också hade känt oro över justitieministerns uttalanden. Vidare såg vi också sedan i tidningspressen en mera sorglustig notis, om en lagman i södra Sverige som hade meddelat att med hänsyn till justitieministerns uttalande om avskaffande av fängelsestraffet för rattfylleri tänkte han inte utdöma något fängelsestraff i ett rattfyllerimål som han hade att handlägga.

Justitieministerns uttalanden hade sålunda effekt, och därför tycker jag det är angeläget att ni nu, herr justitieminister, för riksdagen klargör vad ni egentligen avser. Om det var en prognos för framtiden eller ett önsketänkande, så har jag ingen annan uppfattning än vad statsrådet mera allmänt har givit uttryck åt. Men är det någonting som ni menar ligger nära i tiden och mera konkret, så bör ni tala om det, eftersom det givetvis är mycket viktigt för riksdagen att veta vilka förutsättningar som gäller för vårt beslutsfattande.

För att undvika alla missförstånd kanske jag skall återge vad statsrådet verkligen sade i nämnda radiointervju, samtidigt som jag frågar om ni, herr justitieminister, alltjämt står fast vid den bedömning som ni då gav uttryck för. Intervjuaren frågade justitieministern när reformerna om straffnindringen för rattfylleri och andra förseelser skulle vara genomförda. På det svarade justitieministern: Det blir successivt inom ett par tre fyra år.

Sedan frågade intervjuaren hur lång tid det kommer att ta innan fängelserna i stort sett är tomma. Efter att ha inlett med några synpunkter på återfallsbrottsligheten svarade då justitieministern: "Hur många människor det är och hur många det blir inom de närmaste åren är väldigt svårt att säga. Men jag räknar för min del med att det är några hundra, jag kan inte säga närmare än 500, 600, kanske 700."

Därefter frågade intervjuaren: "Kan ni ange ett årtal, när det bara kommer att sitta 500, 600 eller 700? Tar det femtio år innan vi har nått dit, eller går det fortare?" På detta svarade statsrådet: "Ja, det går naturligtvis inte att säga något exakt årtal. Men jag tycker, att utvecklingen går ganska snabbt. Och jag hoppas, att vid slutet av 70-talet så skall vi vara ganska nära den här siffran som jag nämnde tidigare."

Statsrådet kanske förstår att man som ordförande i justitieutskottet frågar sig vad vi har för underlag för de beslut vi skall fatta. Hur skall man uppfatta detta justitieministerns ganska konkreta uttalande?

Vad jag nu vill be herr justitieministern om är att inför kammaren svara på frågan: Är det denna version justitieministern menar att vi skall rätta oss efter, eller är det vad som statsrådet säger i svaret och som i varje fall ger sken av att vara en utveckling på litet längre sikt?

Jag skulle sedan vilja kommentera justitieministerns inlägg något.

Utgångspunkten för herr statsrådets resonemang är att fängelsestraff bara skall användas för att tillgodose samhällets skyddsbehov. I så fall, säger statsrådet, kommer antalet intagna på fängelserna att bli under 1 000. Den viktiga frågan blir då: Kan man klara dessa brottslingar, som alltså gjort sig skyldiga till ganska grava brott, med enbart skyddstillsyn, kanske förenad med behandlingsföreskrift? Tycker herr statsrådet att det är tillräckligt?

Justitieministern frågade mig vad jag hade för alternativ. Men det är ju faktiskt inte oppositionen som skall komma med förslag. Jag skulle vilja fråga om herr justitieministern ändå inte har några planer på att försöka finna någon mellanform mellan fängelsestraff och frivård, någon mellanform som å ena sidan inte är så skadlig som fängelsestraffet men som å andra sidan innebär en ökad rättstrygghet i samhället och kan skapa ökad respekt för lagstiftningen.

För övrigt förstod jag herr statsrådets senaste inlägg så, att riksdagens beslut 1973 om anstaltsbyggandet inte får tolkas så, att man till varje pris skall bygga dessa anstalter. Nej, jag tycker inte heller att man skall sikta på fler platser än det finns intagna. Men jag menar att man måste sätta en hel del frågetecken för den framtida utvecklingen och att man i dag inte bestämt kan säga vilket behov som kommer att finnas. Min fråga till herr statsrådet i detta sammanhang skulle vara: Får jag tolka ert yttrande på denna punkt så, att man nu inte kan räkna med att de lokalanstalter vi fattar beslut om kommer att byggas? Grundtanken med dem var ju ändå att de intagna skulle ha nära till hemorten och att det därigenom skulle vara lättare att åstadkomma en samordning mellan arbetsmarknadsmyndigheter, samhällets allmänna social- och

*Om reformplaner
på kriminalvårdens
område*

sjukvård och de intagna. Var det en reform bara på papperet, en reform som herr statsrådet nu är beredd att ompröva? Skulle så vara fallet, att ni hävdar att detta beslut måste omprövas, hävdar jag som ordförande i justitietskottet att vi i utskottet borde ha fått ett underlag för en sådan diskussion och inte radiouttalanden som kan leda tankarna till att det är fråga om ett kullkastande av den fina reformen, som vi alla här i kammaren sade var utomordentligt bra, inte minst herr statsrådet själv.

Så var det då statistiken. Jag sade att jag inte tycker att man skall fästa för stort avseende vid den. Men jag skulle vilja fråga herr statsrådet: Anser ni att brottsligheten här i landet har blivit mindre eller lindrigare? Är det inte så – det har ni själv vid något tillfälle sagt – att innan man har ett begrepp om den dolda brottsligheten kan man inte kan skaffa sig en ordentlig bild av utvecklingen? Vore det inte därför angeläget att få en sådan kartläggning? En sådan finns det också planer på, men statistiska centralbyrån har inte fått det anslag som skulle behövas för att göra en så omfattande utredning. Jag skall, herr talman, inte ta upp tiden med frågan om brottsoffren; jag tror att kammarens ledamöter håller mig räkning för det. Jag vill bara säga att oppositionen i riksdagen som sagt krävt bättre ersättningsregler ända sedan 1940-talet. Det tog förfärligt lång tid innan någonting över huvud taget gjordes åt detta. Det var först i och med jämviktsriksdagen som vi verkligen fick till stånd en utredning med en preciserad målsättning.

Justitieministern sade också att den katalog jag räknade upp inte var så imponerande. Jag var ledsn över att behöva läsa upp så mycket, men jag ville göra det för att ge en bild av den flora av nya lagar som tillkommit bara på det senaste året. Nu säger herr statsrådet att det bara gäller yrkesmässig verksamhet och frågor som rör den enskildes integritet. Ja, det gäller i stor utsträckning det. Men det gäller framför allt skydd för allmänna intressen. Om man bortser från den lagstiftning som avser att skydda den enskildes integritet saknar man, tycker jag, lagar som är till för att skydda den enskilde. Och det ligger ganska väl i linje med den åsikt statsrådet tidigare givit uttryck åt, nämligen att lagstiftningen i ökad utsträckning bör inriktas på att skydda allmänna intressen och att man skall dämpa skyddet för den enskilde mot brottslighet. På den punkten har vi klart skilda uppfattningar. Jag menar att det är viktigt att man i ett rättsamhälle inte glömmar bort skyddet för den enskilde och att detta snarare måste förstärkas än försvagas.

Sedan frågade herr statsrådet om jag tror att det finns några som sitter i fängelse i dag med stöd av alla dessa lagar. Det vet jag inte, men jag skulle vilja fråga herr statsrådet: Menar ni att det är riktigt att man stadgar straffbestämmelser för en rad olika brott och egentligen innerst inne säger sig att dessa bestämmelser inte skall tillämpas? Får jag uppfatta herr statsrådets yttrande på det sättet är det högst anmärkningsvärt.

Till sist kan jag glädja herr statsrådet med att säga att vi faktiskt i en partimotion från moderata samlingspartiet har föreslagit att man skulle gå igenom och försöka gallra ut all onödig lagstiftning. Det går inte att

i ett samhälle bara lägga på lag efter lag utan att samtidigt fundera över om det inte vore möjligt att gallra ut en del. Summan av den lagstiftning som medborgarna skall ha att rätta sig efter blir så stor och bestämmelserna blir så omfattande att det snart inte är rimligt att begära att man skall kunna leva efter alla dessa lagar.

Herr talman! Jag nödgas ändå återkomma till den grundläggande frågan om vilken variant som egentligen skall vara herr statsrådets officiella när det gäller utvecklingen på detta område beträffande antalet intagna.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det är två frågor. Den ena gäller att bedöma den pågående minskningen av fängelseantalet mot bakgrund av de bestämmelser som finns i dag. Den andra frågan gäller vilken politisk målsättning man kan ha beträffande den speciella påföljden fängelse.

Vad jag har gett uttryck för här när det gäller politisk målsättning är att jag uppfattar fängelse som ett dåligt instrument för att minska brottsligheten och att jag därför vill verka för att det i görligaste mån ersätts med annan påföljd – med de inskränkningar jag har nämnt beträffande samhällets skyddsbehov. Nu börjar fru Kristensson, precis som journalisterna, att begära besked om tidpunkt och antal. Jag har förklarat att det är svårt att bestämma ett visst datum. Detta är en prognos och får gälla för vad den är. Jag har brukat påpeka att i början av 1960-talet gjorde man prognoser i kriminalvårdsstyrelsen att vi skulle ha 10 000 fångar år 1975. Den prognosen var felaktig. Min prognos kan vara felaktig, men jag hoppas att den inte är det. Fru Kristensson säger att hon till varje pris måste ha besked för justitieutskottets arbete. På den punkten behöver jag bara hänvisa till att utskottet har fått allt underlag som behövs för en bedömning under innevarande år.

Beträffande brottsstatistiken och brottslighetens omfattning vill jag säga: Vi vet inte så mycket om den dolda brottsligheten, men det pågår en undersökning som jag tror kriminalvårdsstyrelsen har initierat och som görs av statistiska centralbyrån. Det är förmodligen svårt att kartlägga den dolda brottsligheten men man försöker göra det.

I varje fall när det gäller våldsbrottsligheten har det av professor Sverigjorts vissa undersökningar som går långt tillbaka i tiden och som jag vågar lägga till grund för påståendet att den grova våldsbrottsligheten i landet icke har ökat under detta århundrande. Antalet mord och dråp och fall av grov misshandel är lägre under 1960- och 1970-talen än vid seklets början. Sedan kan man dra de slutsatser man vill av det.

Bara en sak till. Fru Kristensson pläderar för någon mellanform mellan fängelse och skyddstillsyn, som fru Kristensson inte är så förtjust i. Då vill jag svara fru Kristensson att det är just det vi vill ha genomfört i och med att vi får lokalanstalterna. Lokalanstalterna är ju en mellanform mellan fängelse och frivård. Då behöver fru Kristensson heller inte fråga om de 25 fängelserna. Som fru Kristensson vet finns det på många håll i landet möjligheter att använda gamla fängelser som lokalanstalter, och

*Om reformplaner
på kriminalvårdens
område*

vi har redan börjat göra det. Vår avsikt är att se till att det successivt blir lokalanstalter på sådana håll i landet där man inte kan bygga om gamla anstalter eller använda andra anstalter som lokalanstalter.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Det är en mycket viktig debatt som pågår här, och jag vill gärna säga några ord i detta sammanhang.

Först vill jag slå fast att utan trygghet till liv och lem är inget samhälle ett gott samhälle. Att skydda människor mot brott är centrala uppgifter för vårt rättsväsen. Vi måste med kraft reagera för att hålla tillbaka brottsligheten. Jag förutsätter att vi alla är överens om den saken.

Men sedan kommer frågan hur vi skall reagera. På den punkten delar jag i stor utsträckning de synpunkter som justitieministern har givit uttryck för. Det är angeläget att påföljder som innebär frihetsberövande inte används när syftet med det kriminalrättsliga ingripandet kan nås med andra medel. Det är så vi ser det också inom folkpartiet. Därför är det angeläget att satsa på frivården.

Statsrådet säger i svaret: "Det är viktigt att framhålla att för att kriminalvård i frihet skall framstå som ett realistiskt alternativ till fängelse fordras det att kriminalvårdsreformen fullföljs i fråga om utbyggnaden av frivården." Jag tror det är utomordentligt väsentligt att så sker.

Men sedan är det en annan sak som jag vill fästa uppmärksamheten på. Jag tror inte att man bör förskjuta gränser på så sätt att det som man tidigare har betecknat som allvarligt brott blir någonting ganska harmlöst. Det är närmast detta som jag tycker bör framhållas i den här debatten. Det finns risker för att man blir alltför överseende, och det mår samhället inte väl av.

I detta korta inlägg vill jag slutligen instämma i vad statsrådet säger om att vi inte kan "begränsa oss till åtgärder för den som redan misslyckats att leva efter de regler vi ställt upp. Vi måste först och främst anstränga oss att hindra att människor misslyckas." Detta vill jag givetvis med all kraft instämma i. Vi måste på allt sätt verka i den riktningen. Det är då också viktigt att stödja det frivilliga ungdomsarbetet och att främja den etiska normbildning som kristen och annan ideell verksamhet vill lägga grunden till. Skolan bör bidra till att utveckla elevernas rättsmedvetande. Familjen och samhället som helhet har ansvar för att barnen får det bästa möjliga utgångsläget för sitt vuxna liv. Det är då viktigt att samhället är berett att bistå föräldrarna i deras viktiga funktion som fostrare. Justitieministern säger också en del härom i svaret, och jag vill ytterligare stryka under att här har hem och skola samt ungdomsorganisationer ett gemensamt ansvar.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Till justitieministerns senaste inlägg vill jag bara säga att jag är mycket glad över det besked som herr justitieministern nu lämnade kammaren, nämligen att er avsikt inte var att komma med

en precisering och en tidsangivelse som gav sken av att vi får tänka oss att ompröva tidigare fattade beslut och att vi här står inför mycket näraliggande reformer, utan att avsikten endast var att ge uttryck för en politisk målsättning. Jag är utomordentligt tacksam för det klarläggandet. Jag tycker då bara att det är synd att man kom att sända den här radiointervjun, där herr statsrådet tydligen blev för hårt pressad i fråga om preciseringar utan att ni egentligen hade avsett att göra några sådana. Detta har skapat en oro, som alltså var obefogad.

Under den förutsättningen vill jag gärna säga herr statsrådet att vi då i utskottet har fått det underlag som behövs för vårt ställningstagande i vår. Meningen är alltså inte att vi skall riva upp gamla beslut och reformer utan att vi skall fortsätta med anstaltsbyggandet i enlighet med de riktlinjer som riksdagen antog 1973. Herr statsrådet säger emellertid att lokalanstalterna enligt hans mening skulle vara ett mycket bra alternativ till fängelse. Men att sitta på lokalanstalt innebär ju att man är dömd till fängelsestraff, varför detta inte löser det problem som jag var ute efter. Men jag är som sagt glad över statsrådets senaste inlägg, som jag tycker undanröjer den oro som man annars har haft anledning att känna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om försöksverksamheten med praktiska inslag på grundskolans högstadium

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr *Elmstedts* (c) den 26 februari anmälda interpellation, nr 36, och anförde:

Herr talman! Herr Elmstedt har frågat mig om jag anser att avsikten med riksdagens beslut år 1974 beträffande försöksverksamhet med praktiska inslag på grundskolans högstadium blivit beaktad vid den fortsatta handläggningen av ärendet inom regeringens kansli och inom skolöverstyrelsen.

Med anledning av ett antal motioner rörande skolans inre arbete erinrade utbildningsutskottet i betänkandet 1974:11 om vad utskottet anfört i betänkandet 1972:45 angående teoretiska och praktiska inslag i undervisningen. 1972 framhölls bl. a. "att skolöverstyrelsen bör, när kursplanernas anvisningar och kommentarer ses över, tillmäta de praktiska momenten i skolundervisningen ökad betydelse". Enligt utskottets skrivning 1974 bör vidare "värdefulla erfarenheter kunna erhållas, om, som ett led i den inom överstyrelsen pågående läroplansuppföljningen för grundskolan (LUG), nu i ett antal högstadieskolor en ökning av de praktiska inslagen i undervisningen prövas".

Inledningsvis vill jag påminna om att stor enighet förelåg vid riksdagens beslut 1968 om grundskolans utformning. Jag vill vidare framhålla att som grund för utskottets skrivning 1972 låg bl. a. en motion från ett

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om försöksverk-
samheten med
praktiska inslag på
grundskolans
högstadium*

antal socialdemokrater, vilka hemställde att man med förtur skulle ta upp frågan om en förstärkning av de praktiska inslagen i ämnena på skolschemat.

Jag vill i detta sammanhang understryka att inriktningen mot ett praktiskt och laborativt arbetssätt över huvud taget i skolan är av stor betydelse både för att skolan skall kunna ge eleverna en mera verklig-hetsnära undervisning med varierande arbetssätt och för att eleverna sam-tidigt skall kunna få ytterligare möjligheter att i skolan utveckla flera olika sidor av sin personlighet. Det är därför angeläget att både läro-plansutveckling, läromedelsproduktion och fortbildning inriktas mot och bidrar till att förstärka ett sådant arbetssätt.

Den av mig här nämnda utskottsskrivningen har också kommit att präglade olika förslag från SIA.

I anledning av utskottets betänkande 1974 uppdrog Kungl. Maj:t den 31 maj 1974 åt skolöverstyrelsen att utforma och inkomma med förslag rörande olika modeller för försöksverksamhet med ökning av de praktiska inslagen i undervisningen på grundskolans högstadium.

Efter vad jag erfarit har skolöverstyrelsen dels tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta förslag enligt nämnda uppdrag, dels ordnat en löpande bevakning av möjligheterna att i det ordinarie läroplansarbetet ge de praktiska momenten ökad betydelse.

Med ledning av utskottets skrivning har arbetsgruppen inom skolöver-styrelsen inriktat sitt arbete mot att utforma modeller för både generella och selektiva åtgärder. F. n. diskuteras generella åtgärder för samtliga elever. Dessa skulle t. ex. kunna genomföras i form av ökad samhälls-kontakt som syftar till att skapa möjligheter för att bättre integrera ele-vernans arbete i skolan med samhälls- och arbetslivet. En undervisning som följer modellerna innebär att eleverna kontinuerligt under läsåret får en bättre samhällsorientering.

I modellförslag för selektiva åtgärder för svagmotiverade elever avser arbetsgruppen att göra det lättare för dessa elever att anpassa sin stu-diegång så att skolgången kan upplevas mera meningsfull. I första hand skall studiegången enligt dessa modeller anordnas så att eleven får bi-behålla gruppgemenskapen i den egna klassen.

Jag har vidare erfarit att modellförslagen bör kunna bli klara under slutet av våren varefter regeringen får pröva dessa.

Herr Elmstedt konstaterar i frågan att "den praxis som tillämpas vid prövning av dessa ärenden i utbildningsdepartementet synes dåligt över-ensstämma med riksdagens ställningstagande". Någon praxis på området finns inte eftersom endast några enstaka ärenden hittills har behandlats i utbildningsdepartementet resp. skolöverstyrelsen. Herr Elmstedts fråga kan sålunda besvaras med ja.

Herr ELMSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Hjelm-Wallén för svaret på interpellationen.

Jag delar statsrådets bedömning att det rådde stor enighet 1968 då beslutet om grundskolans framtida utformning fattades. Men det kan ändå vara på sin plats vid ett sådant här tillfälle att erinra något om vad som sades i samband med riksdagsbehandlingen den gången. Från centerhåll framfördes nämligen tveksamhet inför den teoretisering som det nya förslaget innebar, och vikten av uppmärksamhet när det gällde elever som kunde förväntas få svårigheter att finna tillräcklig motivering för skolarbetet framhölls mycket starkt. Även om vi vid det här tillfället hade en del motioner vilka innehöll förslag till aktiviteter med mer praktisk inriktning så ställde vi oss bakom beslutet om det sammanhållna högstadiet och de förändringar i stort som beslutet innebar.

Jag vill gärna inleda mitt anförande med denna lilla tillbakablick, främst därför att vi från vårt håll vid upprepade tillfällen, efter det att Lgr 69 börjat fungera, ansett det nödvändigt att föreslå förändringar som skulle ge en bättre balans mellan teori och praktik på högstadiet. Men jag har också inlett mitt anförande på det här sättet därför att statsrådet i svaret på interpellationen i sin historieskrivning påpekar att bakom utbildningsutskottets skrivning 1972 låg en socialdemokratisk motion vari krävdes förstärkning av de praktiska inslagen i ämnena på skolschemat. Det är i och för sig riktigt, men jag hjälper gärna till med att fullständiga bilden från 1972 genom att tala om att det också fanns en centermotion – den hade Larsson i Staffanstorp som första namn – med samma innebörd i yrkandet. Båda dessa motioner bildade underlag för utskottets förslag till riksdagen den gången.

Det har framgått sedan länge hur många ungdomar har svårt att finna sig till rätta i skolan. Det gäller även dem som anses ha goda förutsättningar att tillgodogöra sig de teoretiska ämnena. Situationen i dagens skola kritiserar av såväl lärare som elever. Gjorda undersökningar tyder på att över hälften av alla elever finner sin situation vara mindre tillfredsställande – i vissa fall helt utanför det acceptabla. Det tryck som eleverna utsätts för leder i många fall till psykiska besvär. Denna missanpassning tar sig uttryck bl. a. i skolk, i olika former av verklighetsflykt och brutalitet. Lärarnas möjligheter att ge en meningsfull undervisning försvåras eller omintetgörs många gånger genom detta.

Detta faktum torde vara allmänt känt och vad som är viktigare i sammanhanget även erkänt vid det här laget. Vi behöver kanske inte orda så mycket mer om detta nu utan bara konstatera att det är på det sättet och att det kräver omedelbara åtgärder.

Det vore klokt att pröva något som av eleverna skulle uppfattas som en radikal förändring av deras vardag. Vi framhöll i en motion till fjolårets riksdag att någon veckodag ute på en arbetsplats för alla elever i årskurs 8 eller 9 – jag är medveten om att begränsningar är nödvändiga av praktiska skäl – kanske vore en väg att beträda. Utskottet gjorde på grund av denna och ett par andra motioner i linje med denna ett nytt uttalande för att försöka få fart på den verksamhet som man hoppats på efter framställningen 1972.

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om försöksverk-
samheten med
praktiska inslag på
grundskolans
högstadium*

Nu sägs i svaret att regeringen den 31 maj 1974 gav skolöverstyrelsen i uppdrag att utforma och inkomma med förslag rörande olika metoder för försöksverksamhet med ökning av de praktiska inslagen i undervisningen på grundskolans högstadium. Efter riksdagsbeslutet 1972 hände tydligen ingenting positivt, men det är naturligtvis värt att notera – och det gör jag såsom positivt – att det strax efter ett nytt riksdagsuttalande 1974 hände en del.

Jag delar de synpunkter som statsrådet fört fram i svaret om att inriktningen mot ett praktiskt och laborativt arbetssätt över huvud taget i skolan är av stor betydelse både för att skolan skall kunna ge eleverna en mer verklighetsnära undervisning med varierande arbetssätt och för att eleverna samtidigt skall kunna få ytterligare möjligheter att i skolan utveckla flera olika sidor av sin personlighet. Det vill jag gärna understryka och notera som en positiv del i svaret.

Det är bra att den arbetsgrupp inom skolöverstyrelsen som nämns i svaret har kommit till, och jag noterar att statsrådet utgår från att arbetsgruppens förslag till generella åtgärder bör syfta till att bättre integrera elevernas arbete i skolan med samhälls- och arbetslivet. Om den tolkningen är riktig stämmer den väl överens med de synpunkter som vi framförde i motion vid fjolårets riksdag.

Statsrådet svarar ja på min fråga om avsikten med riksdagsbeslutet 1974 beträffande försöksverksamhet med praktiska inslag på grundskolans högstadium blivit beaktad. Då menas väl tillsättandet av skolöverstyrelsens arbetsgrupp. Det är det som är svaret på den frågan om jag fattat rätt. Annars stämmer det ju dåligt med tanke på de avslag som departementet gjort på framställningar i ärendet, framställningar som t. o. m. tillstyrkts av skolöverstyrelsen.

När det gäller de modellförslag som enligt interpellationssvaret skall utformas av SÖ under våren vill jag ställa en direkt fråga: Bedömer statsrådet det så att förslagen kan komma fram så tidigt under våren att regeringen hinner ta ställning till dem och en försöksverksamhet på några platser komma i gång hösten 1975? Jag anser att problemen är så pass allvarliga att det verkligen brådskar med förslag till lösningar. Det skall inte behöva ta årtal för att få fram sådana förslag som det här gäller. Riksdagen har tryckt på vid olika tillfällen, men vi har noterat en viss tröghet när det gäller utarbetandet av de förslag som riksdagen sagt ifrån skall komma.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Det ämne som tagits upp här i interpellationen, dvs. de praktiska inslagen i skolundervisningen, har ju diskuterats länge, men vi kanske ändå kan säga att det har åstadkommits ganska litet. Statsrådet svarar ”ja” på frågan om de praktiska inslagen på grundskolans högstadium blivit beaktade i handläggningen, men redogörelsen i övrigt bekräftar att det har hänt mycket litet.

Jag hör till dem som beklagar att det dröjt så länge innan regeringen

handlat. Det hänvisas, som också här tidigare sagts, i interpellationssvaret till det uppdrag som Kungl. Maj:t den sista maj i fjol gav åt SÖ att utforma och inkomma med förslag rörande olika modeller för försöksverksamhet etc. Vad man lägger märke till är väl att det kanske fortfarande är ganska stor vaghet om vart detta syftar. Det talas om den ökade samhällskontakten, integrationen av elevernas arbete i skolan med samhälls- och arbetsliv. I och för sig riktiga saker, men man har svårt att få grepp om var det här kan landa.

När det gäller de selektiva åtgärderna sägs det att dessa syftar till att ge eleverna en mera meningsfull skolgång, och det är naturligtvis riktiga och vackra ord, men fortfarande saknas de konkreta åtgärderna. Detta kanske inte är så konstigt eftersom förslagen ännu inte är lagda; fortfarande lever vi alltså i något av ett tomrum.

Jag kan heller inte underlåta att konstatera att det är helt riktigt vad som sägs att 1968 års grundskolebeslut fattades i stor enighet i den mån det gällde de grundläggande principerna. Men på en viktig punkt fanns det starkt delade meningar i dåvarande statsutskottet, och det gällde just de praktiska inslagen på högstadiet. Från folkpartiets och centerpartiets sida hävdade vi då att det måste finnas ett ordentligt inslag av praktiskt inriktade moment kvar i undervisningen.

Slår vi upp statsutskottets utlåtande nr 179 från 1968, finner vi i den gemensamma mittenreservationen följande: "Man torde utan tvekan kunna göra den bedömningen att flertalet elever på de praktiska linjerna har upplevt sin utbildning som värdefull. Detta har omvitnats från lärarhåll och ett flertal länskolnämnder och andra remissinstanser har också understrukit att sloandet av dessa linjer kan komma att innebära en allvarlig försämring av ifrågavarande elevers situation. Utskottet anser det nödvändigt att man i den nya läroplanen söker tillgodose dessa elever utan att försvaga högstadiets karaktär av att vara i huvudsak sammanhållet. Detta kan ske genom att man utformar tillvalsämnen teknik, konst och ekonomi så att de praktiska momenten får en central ställning. Dessa tillvalsämnen måste innehålla så mycket praktiskt utövande verksamhet att de kan upplevas som verkliga alternativ för de elever som har en sådan intresseinriktning."

Det var alltså en skrivning som den socialdemokratiska majoriteten då inte var intresserad av. Att man sedan har ändrat mening och att det har varit möjligt för utbildningsutskottet att göra enhälliga uttalanden i frågan, som skedde t. ex. 1972, är naturligtvis bra, men jag hör också till dem som tycker att historieskrivningen borde vara mera korrekt.

Herr talman! Bara en ytterligare synpunkt, och den gäller de praktiska inslagen, som enligt min uppfattning inte enbart bör begränsas till grundskolan. Den berör alltså även gymnasieskolan.

1971 lade en arbetsgrupp från folkpartiet förslag till en rad modeller för hur man skulle kunna tillgodose detta syfte. De förslagen har också förts fram via motioner i riksdagen. Tyvärr har inte riksdagens majoritet varit beredd att utvidga frågan till att också omfatta gymnasieskolan.

*Om försöksverk-
samheten med
praktiska inslag på
grundskolans
högstadium*

Men jag hoppas att det kan bli en ändring på den punkten, så att ett enhälligt utbildningsutskott och en samfällid riksdag kan uttala att även inom gymnasieskolan bör man försöka få ett bättre inslag av praktisk verksamhet på de linjer som nu saknar det.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Mycket var positivt i statsrådet Hjelm-Walléns svar, och jag skall inskränka mig till att ställa ett par konkreta frågor.

Såsom påtalats av de föregående talarna har det tagit ganska lång tid innan riksdagens beslut har resulterat i åtgärder; åtskilliga av dessa åtgärder är tydligen ännu bara på planeringsstadiet och har inte kommit eleverna och skolsystemet till del. Men när riksdagen gjorde det här uttalandet om ökade praktiska inslag kom det givetvis inte som något nytt för departementet. Det har hela tiden funnits starka strävanden att öka de praktiska inslagen – bl. a. för att kompensera det bortfall när det gäller praktisk verksamhet i högstadiearbetet som borttagandet av de praktiska linjerna medförde.

När det har tagit så lång tid som det har gjort är det ganska självklart att åtskilligt redan måste ha gjorts av läroplansarbetet. Jag råkade i min landsända för inte länge sedan få ta del av ett läromedelspaket i naturorienterande ämnen, som hade utarbetats på lärarhögskolan i Göteborg. Det var ett undervisningspaket som var avsett att sträcka sig ända från första årskursen upp genom högstadiet. Det var utomordentligt intressant, inte minst därför att det syftade till att eleverna själva skulle iaktta, uppställa problem, observera resultat och dra slutsatser. På det sättet blev hela undervisningen baserad på laborationer och iakttagelser – något som statsrådet säger är positivt och värdefullt för skolans arbetssätt.

När sådana här ämnespaket finns färdiga uppstår problemet att få ut dem i det praktiska skolarbetet. Jag har diskuterat den här frågan med statsrådet Hjelm-Wallén tidigare, och jag har beklagat att det råder så att säga en spärr mot att låta de läromedel som redan finns komma skolorna till godo.

Jag skulle, som jag sade, vilja ställa ett par frågor till statsrådet.

Min första fråga är: Hur har det beslut som riksdagen fattade för två och ett halvt år sedan påverkat läromedelsproduktionen? Med tanke på hur lång tid det tar att producera läromedel över lag för högstadiet, mellanstadiet och lågstadiet borde sådana här riktlinjer komma i stort sett samtliga läromedelsproducenter till del redan på ett tidigt stadium, dvs. redan när riksdagen har gjort ett sådant här uttalande.

Min andra fråga lyder: Hur har detta riksdagens uttalande påverkat SÖ:s och länskolnämndernas fortbildningsverksamhet? I och med att riksdagen har föreslagit ökade praktiska inslag borde fortbildningsverksamheten ta upp och följa upp det. Har man i de kurserna beaktat detta uttalande och påtalat nödvändigheten av att öka de praktiska inslagen i undervisningen?

Den tredje frågan är: I vad mån har detta riksdagens uttalande nått ut, som information, till lärare och till de lokala skolstyrelserna? Det är ju de lokala skolstyrelserna som har att ta ställning till vilka läromedel som skall användas, och redan i dag finns på läromedelsmarknaden ämnen som i varierande grad utnyttjar elevernas möjligheter till praktiskt arbete, laborativt och på annat sätt. Har skolstyrelserna informerats om att man kan vänta sig en förändring i arbetssättet – hoppas jag – i många avseenden tvärs igenom hela grundskolan? Detta skulle medföra – vilket inte minst är värdefullt för de elever som kanske har svårt med teorin – att man i högre grad än hittills skulle kunna tillämpa ett laborativt, undersökande och observerande arbetssätt.

Jag skulle vara tacksam om statsrådet kunde lämna litet konkreta svar på vad som gjorts på detta område eller tala om huruvida framtagandet av de aktuella modellerna för högstadiet har stoppats upp eller låst alla aktiviteter på de områden som jag har berört.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag vill först konstatera att representanter för olika partier nu tycks vara ganska ense i upplevelsen att dagens skola bör tillföras mera av praktiska moment. Herr Elmstedt nämnde centerpartiets motion om insatser på det området. Jag nämnde i interpellationssvaret för att fullständiga bilden också en socialdemokratisk motion på området.

Jag vet dock inte om vi alla talar om riktigt samma saker. Jag tänker särskilt på herr Jonsson i Alingsås. Något som utmärkte 1968 års beslut var att centern-folkpartiet då ville ha in mera av praktiska inslag inom ämnesområdena konst, teknik och ekonomi. Våra resonemang i dag är inte alls begränsade till de områdena utan gäller praktiska inslag rent generellt. Jag är inte säker på att situationen skulle ha ändrats särskilt mycket om riksdagen hade bifallit centerns-folkpartiets säryrkande 1968.

Första gången riksdagen tog något initiativ i frågan var, som tidigare nämnts, 1972. Nu frågar herr Elmstedt om det inte har hänt någonting sedan dess. Ja, vad sade riksdagen 1972? Man syftade då framför allt på läroplansarbetet. Låt mig citera ett ganska långt stycke ur den skrivning som riksdagen antog: "Inom ramen för här återgiven huvudprincip i läroplanen bör skolöverstyrelsen då kursplanernas anvisningar och kommentarer ses över tillmäta de praktiska momenten i skolundervisningen ökad betydelse, varvid bör beaktas att elever med olika anlag skall kunna finna en för dem tillfredsställande studiemotivation. Inom överstyrelsen pågår en läroplansuppföljning för grundskolan (LUG). Här framlagda synpunkter beträffande ökade praktiska moment i skolarbetet bör särskilt beaktas i den fortlöpande läroplansöversynen. Arbetet med denna översyn bör bedrivas i samråd med SIA."

Riksdagen angav alltså inte särskilt konkret hur detta skulle genomföras, utan det skulle ske i den normala fortlöpande läroplansutvecklingen. Skolöverstyrelsen har också försäkrat att man har beaktat det uttalande som riksdagen gjort. Nu går inte sådant arbete särskilt snabbt,

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om försöksverk-
samheten med
praktiska inslag på
grundskolans
högstadium*

och därför är det svårt att uppvisa konkreta resultat i dag. Än mindre kan man göra det i det sammanhang som fru Sundberg nämnde, dvs. läromedelsproduktionen och fortbildningen. Läromedelsproduktionen styr vi ju knappast. Man kan indirekt styra den genom att i läroplansarbetet konkretisera innehållet för läromedelsproducenter. Också i fortbildningsverksamheten måste man för att kunna lägga in sådana moment mera konkret veta vilka praktiska moment som bör beaktas.

Vad som hänt efter 1972 är alltså att man i läroplansarbetet har tagit fasta på riksdagens uttalande. Vidare har SIA-utredningen framlagt sitt betänkande, och denna utredning har beaktat riksdagens uttalande i många delar. Detta gäller t. ex. när den talar om åtgärdsplanering för svagt studiemotiverade elever. Man konkretiserar det när man talar om samlade arbetsområden inom samhällsorienterande ämnen och religionskunskap. Detta gäller också när man talar om hur förstärkningsresursen skulle kunna användas, då man exemplifierar med att ett mera laborativt arbetssätt skall tillämpas. Jag menar att det är ett fint resultat av riksdagens uttalande 1972.

Den nya arbetsgrupp inom SÖ som kom till efter 1974 års riksdagsbeslut har arbetat relativt snabbt, får man väl säga, och vi förväntar att den kommer att lägga fram resultatet nu i vår. Det är naturligtvis en olämplig tidpunkt att lägga fram ett förslag. Sedan regeringen fattat beslut på grundval av det, måste kommunen ges tillräckligt med planeringstid. Jag tror att kommunerna behöver ordentlig tid för planering. Det brukar alltid framhållas. Det är därför knappast möjligt att göra någonting på grundval av den här arbetsgruppens förslag fram till hösten 1975.

Herr Elmstedt menade vidare, trots det jag nämnde i svaret, att vi icke har följt upp 1974 års beslut på ett tillfredsställande sätt. Jag måste upprepa att jag inte känner till någon negativ praxis i departementet eller i SÖ under den här tiden. Därför vill jag be herr Elmstedt att precisera sig, så får jag försöka svara honom sedan.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Statsrådet Hjelm-Wallén sade att man bedriver ett läroplansarbete och därmed skall utröna vilka praktiska moment som skall beaktas. Men om man nu har ett pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete som pågår hela tiden, borde man då inte börja arbetet med att direkt inventera vad som redan är gjort när det gäller utformandet av läromedel som i högre grad bygger på elevens praktiska aktiviteter i undervisningssituationen?

Enligt de informationer jag har fått – bl. a. från lärarhögskolan i Göteborg – har det varit svårt att få ut ett läromedelspaket som i uppläggningsen följer läroplanen men innebär en mera laborativ undervisning. Det är i och för sig mycket bra att man, efter det att riksdagen har gjort ett sådant uttalande, säger att nu skall man låta det här slå igenom när det gäller läroplansarbetet, men jag tycker att man redan från början borde inventera så att man kan säga sig: Här finns detta och detta gjort,

och det kan vi pröva med en gång. På det sättet skulle man kunna göra åtskilliga tidsvinster när det gäller att till praktiskt resultat föra ut vad riksdagen har uttalat.

Statsrådet Hjelm-Wallén antydde att vi kanske talar om olika saker. Det syftade inte på mig, men eftersom statsrådet i interpellationssvaret talade om "ökad samhällskontakt som syftar till att skapa möjligheter för att bättre integrera elevernas arbete i skolan med samhälls- och arbetslivet", vill jag tillägga att det ju kan vara på det sättet att sådan samhällskontakt i och för sig inte innebär mera praktiskt arbete för eleverna, annat än att de kanske i vissa fall får flytta på sig för att lyssna på föreläsningar eller föredrag på annat håll. Jag tror att det är viktigt att man i utformningen av den delen av det som skall bli en ökad praktisk undervisning för eleverna inte låter själva informationen som sådan bli av den arten att eleverna ändå förhåller sig passiva.

Herr ELMSTEDT (c):

Herr talman! Vi kanske inte skall träta så mycket om den snö som föll i fjol, men det skorrar litet när statsrådet säger att hon är till freds med att representanter för oppositionspartierna – jag minns inte exakt hur orden föll – har slutit upp kring nödvändigheten av att få mera praktiska inslag på grundskolans högstadium. Om fru Hjelm-Wallén hade haft möjlighet att följa de diskussioner som förts i utbildningsutskottet under 1970-talet, så tror jag inte att fru Hjelm-Wallén hade använt den ordvändningen. Vem som har gjort vad kan vi kanske diskutera en annan gång. Men jag kan försäkra att aktiviteten på detta område har varit stor, i varje fall från det parti jag företräder.

Det går också bra att läsa motionen 1035 från i fjol, som dessutom rätt detaljerat anger hur man bör kunna komma till rätta med detta problem. Riksdagen tog ju även fasta på vad som sades bl. a. i den motionen.

På den fråga jag ställde om möjligheterna att få en prövning i så god tid att beslutet kan verkställas till hösten fick jag svaret att det inte går. Det betyder att det blir en förskjutning ytterligare ett år. Men om det finns möjligheter att få ett beslut i någorlunda vettig tid, så tror jag att det finns kommuner som är beredda, som har gjort långtgående förberedelser och bara väntar på att få ett besked, en klarsignal så att säga. Men jag beklagar att det inte går att få ett avgörande så att det kan bli någonting av det under den kommande våren. Det blir alltså ytterligare ett dröjsmål med ett helt år.

I mitt anförande angav jag att det finns kommuner som har ansökt om möjligheter att få en sådan tingens ordning att de kunde få mer praktiska inslag för många av de elever som inte kan hänga med i svängen. Dessa ansökningar har faktiskt avslagits. Jag torde vara förhindrad, lika väl som statsråden, att från denna talarstol ta upp konkreta fall. Men om jag nöjer mig med att säga att sådana ansökningar har avslagits i juni månad 1974, efter riksdagsbeslutet, så hoppas jag att det är tillräckligt.

Tisdagen den
18 mars 1975

*Om försöksverk-
samheten med
praktiska inslag på
grundskolans
högstadium*

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Enigheten sträcker sig ändå så långt att vi ser ut att bli överens om att vi behöver starkare inslag av de praktiska ämnena i vår skola.

Statsrådet sade att jag kanske hade missat litet av debatten genom att inte tala riktigt om samma sak som hon. Statsrådet menar att begreppet på senare år har vidgats. Det må i och för sig vara ett riktigt påpekande. Men jag upplever att det inte på något sätt underkänner de framstötter som har gjorts bl. a. från folkpartihåll i denna fråga. Rörelseriktningen är nämligen mycket klart angiven i den mittenreservation till statsutskottets utlåtande nr 179 år 1968 som jag citerade ur. Det är en grund som håller än.

Jag tror alltså att det är angeläget att skolan blir mer anpassad till yrkeslivet. Detta är mycket viktigt inom grundskolan. De som inte söker sig till gymnasieutbildning utan går ut i yrkeslivet direkt efter grundskolan har ju enbart kunskaperna från den obligatoriska skolan med sig. Det är därför som jag menar att det är så viktigt att den ger en god yrkesförberedelse och leder till en god start i arbetslivet.

I slutet av mitt inledningsanförande sade jag också att jag upplever det som viktigt att detta skall gälla även i gymnasieskolan. Att vi där inte har fått lika enig uppslutning från riksdagens sida innebär inte att jag inte har förhoppning om att det skall ges en god yrkesförberedelse också i den delen av skollivet.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag har uppfattat situationen så att vi har möjlighet att också diskutera enskilda fall. Eftersom jag hade anledning att misstänka att det var någonting med Blekingeanknytning, har jag undersökt detta. Då har jag i skolöverstyrelsen – inte i departementet – funnit ett fall där anordnande av försöksverksamhet med obligatorisk maskinskrivning i årskurs 7 icke har medgivits Ronneby kommun. Man önskade byta ut två timmar fritt valt arbete mot maskinskrivning.

Jag menar för det första att ett sådant förslag inte stärker de praktiska momenten särskilt mycket. Men för det andra har skolöverstyrelsen i och för sig inte varit negativ till detta – man har hänvisat till en arbetsgrupp på detta område som just då höll på att bli färdig. Vi bereder nu arbetsgruppens förslag i departementet och kommer mycket snart att fatta beslut om att gå fram med en försöksverksamhet i ämnet maskinskrivning för att man bättre skall kunna tillgodogöra sig de resurstimmar som där finns.

Utifrån detta enstaka fall är det ändå litet svårt att dra ut en praxis, särskilt som det härvidlag inte i sig är fråga om ett negativt ställningstagande.

När det gäller vad som kan komma under våren har jag ingen ingående kunskap om arbetet i SÖ:s arbetsgrupp på området – jag känner bara till att vi skall få förslaget under våren. Jag konstaterar då att plane-

ringstiden för kommunerna förmodligen blir för kort för att man på grundval av detta förslag skall kunna göra någonting till hösten. Men är det så att kommuner har förslag färdiga som de vill pröva är de naturligtvis välkomna att ansöka om försöksverksamhet hos regeringen.

Herr ELMSTEDT (c):

Herr talman! Jag har den största respekt för statsrådets ambitioner att undersöka förhållandena i mitt hemlän, men faktum är att den skrivelse som jag återopade gäller en helt annan kommun, nämligen Karlskoga kommun. Där har man hemställt om att få anordna försöksverksamhet med anpassad studiegång, med ökade inslag av praktiska moment och med varvad utbildning. Man säger också på ett ställe i skrivelsen:

”Utbildningen skall i första hand omfatta 3–6 månader med tillsyn av utsedd instruktör/handledare.

De två första veckorna ges 16 lektioner i arbetslivsorientering och 13 lektioner i arbetsskydd med mellanliggande inslag av praktiskt arbete.”

Det är en del av vad man hemställer om. Det rörde sig alltså om en ganska omfattande verksamhet med relativt stora avvikelser från den normala gången.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Karlskogafallet minns jag mycket väl, och jag har tagit fram beslutet. Det grunnade vi ganska mycket på. Vi har inte avslagit den ansökan – jag kan läsa upp precis vad som står i beslutet:

”Med hänvisning till bestämmelserna i 36 § andra stycket skollagen (1962:319) och i 2 kap. 11 § andra stycket skolstadgan (1971:235) lämnar Kungl. Maj:t ansökningen utan åtgärd.”

De två hänvisningarna i beslutet gäller för det första möjligheten till befrielse och för det andra möjligheten till jämkad studiegång.

Herr ELMSTEDT (c):

Herr talman! Jag är inte helt övertygad om att man i Karlskoga uppfattar det som en välvillig behandling att departementet lämnar en utförlig och omfattande ansökan utan åtgärd.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Men vad vi påpekade för skolstyrelsen i Karlskoga var att möjligheten att göra det som skolstyrelsen önskade redan fanns. På det kan man inte grunda påståenden om någon negativ praxis.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Låt vara att statsrådet har rätt i sitt senaste inlägg. Men vi kan ändå konstatera att det man hänvisar till – dels den jämkade studiegången, dels befrielse från skolplikten – är naturligtvis ingen bra lösning. Vad vi väntar oss är betydligt bättre saker än enbart dessa bägge åtgärder.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 39

Tisdagen den
18 mars 1975

Om försöksverksamheten med praktiska inslag på grundskolans högstadium

Nr 39

Tisdagen den
18 mars 1975

§ 8 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

Nr 21 till försvarsutskottet

Nr 22 till trafikutskottet

§ 9 Föredrogs och hänvisades

Motioner

Nr 1854–1867 till utbildningsutskottet

§ 10 Föredrogs, men bordlades åter lagutskottets betänkanden nr 8 och 9, socialförsäkringsutskottets betänkanden nr 7 och 8, utbildningsutskottets betänkanden nr 4–6 samt trafikutskottets betänkande nr 2.

§ 11 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 43.

§ 12 Anmäldes och bordlades

Propositioner

Nr 35 om ändringar i lagsiftningen om utlämning för brott m. m.

Nr 45 om riktlinjer för arbetsmarknadsutbildningen

Nr 60 om fortsatt garanti till Aktiebolaget Aerotransport

Nr 63 med anledning av vissa av internationella arbetskonferensen år 1974 vid dess femtionionde sammanträde fattade beslut

§ 13 Anmäldes och bordlades

Redogörelse

Nr 13 Riksdagens revisorers berättelse över verkställd granskning av riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1974

§ 14 Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

Nr 9 med anledning av motioner om hundskatten

Nr 10 med anledning av motion om skattelindring för person som inte tillhör svenska kyrkan

Nr 11 med anledning av motioner om rätt till avdrag vid inkomstbeskattningen för gåvor till allmännyttiga ändamål, m. m.

Justitieukskottets betänkanden

Nr 7 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag till polishus, m. m. jämte motioner

Nr 8 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag till Ersättning för personskador på grund av brott, m. m.

Lagutskottets betänkande

Nr 11 med anledning av motion om skydd för arrendator mot vissa villkor i arrendeavtal

Socialförsäkringsutskottets betänkande

Nr 9 med anledning av motioner om vissa änkepensions- och barnpensionsfrågor m. m.

Nr 39

Tisdagen den
18 mars 1975

Socialutskottets betänkanden

Nr 1 med anledning av motioner angående semester- och vissa andra arbetstidsfrågor

Nr 2 med anledning av motion om skydd mot bällerskador i diskotek m. fl. lokaler

*Meddelande om
förhandsanmälan
till talarlistan*

Kulturutskottets betänkande

Nr 5 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag för budgetåret 1975/76 till internationellt-kulturellt samarbete jämte motioner

Inrikesutskottets betänkanden

Nr 2 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag till Arbetsmarknadsdepartementet m. m.

Nr 3 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller Arbetsmarknad m. m. jämte motioner

§ 15 Meddelande om förhandsanmälan till talarlistan

Herr TALMANNEN:

Jag får anmoda dem som önskar yttra sig när inrikesutskottets betänkande nr 3 skall avgöras att anmäla detta till kammarkansliet senast onsdagen den 19 mars kl. 18.00.

§ 16 Anmäldes och bordlades

Motioner

Nr 1868 av fru *Andersson* i Hjärtum och fru *Wigenfeldt*

Nr 1869 av herr *Bohman m. fl.*

Nr 1870 av fru *Frænkel* och fröken *Hörlén*

Nr 1871 av herr *Gustafsson* i Byske m. fl.

Nr 1872 av herr *Helén m. fl.*

Nr 1873 av herr *Hermansson m. fl.*

Nr 1874 av fru *Jacobsson*

Nr 1875 av fru *Kristensson*

Nr 1876 av herr *Larsson* i Staffanstorp m. fl.

Nr 1877 av herr *Lindahl* i Hamburgsund

Nr 1878 av herr *Nygren*

Nr 1879 av fru *Sundberg* och herr *Wachtmeister* i Staffanstorp

Nr 1880 av herrar *Ullsten* och *Josefson*

med anledning av propositionen 1975:9 om reformering av högskoleutbildningen m. m.

Nr 39

Tisdagen den
18 mars 1975

Nr 1881 av herrar *Jonsson* i Alingsås och *Enlund*

Nr 1882 av fru *Kristensson*

med anledning av propositionen 1975:24 om viss försöksverksamhet inom
lärarutbildningen m. m.

Nr 1883 av herr *Adamsson m. fl.*

med anledning av propositionen 1975:30 om energihushållningen m. m.

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 18.50.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert